

NC-10.7. Elementen van ontologie (II) 1997/1998 (49 p.)

Inhoud

Voorwoord.	1/4
Het wezen der filosofie: ontologie	5
1.1.-- Filosofie is geen religie.	6
1.2.-- Filosofie is geen kunst.	6
1.3.-- Filosofie is geen ideologie.	6
1.4.-- Filosofie is ook niet het levens- en wereldbeeld	6
1.5.-- Filosofie is geen commonsensedenken.	7
1.6.-- Filosofie is geen wereld- en levensbeschouwing.	8
Wat Filosofie wel is	9
Ontologisch inzicht.	8
De crisis der metafysiek	9
Ontologische systeembouw.	10
Aristoteles terzake.	13
De crisis der ontologie in de oudheid.-	14.
De XIX - de en de XX - ste eeuwen als crisis der ontologie.	15
1. -- Radicale uitbanning.	15
2. -- Vervanging.	15
3.-- Radicale herstelling.	16
4. -- Actualisering.	16
De crisis der ontologie in postmoderne termen.	17
De waarheid. - Ontologisch en niet-ontologisch (categoriaal).	19
Opm. -- Waarheidstheorieën.	20
Het 'evidentiepostulaat' van Aristoteles.	21
Aristoteles' axiomatic.	22
De paradox van "de leugenaar".	23
Transcendentele eenheidsleer -	25
Het transcendentele, 'goed(e)' (waarde).	26
Moreel (ethisch of zedelijk) goed.	27
De grondslagen van de ethiek (moraal filosofie).	28
De zedelijke of ethische natuurwet.	30
Wijsgerige rechtsleer.	34
Distributieve en commutatieve rechtvaardigheid;	35
Platonische ontologie.	37
1.-- Werkelijkheid in schijn en in 'werkelijkheid'.	37
a. Leren met de zintuigen waarnemen en gewaarworden,	37
b. Leren doorstoten naar de wiskundige vooropstellingen.	39
c. Leren doorstoten naar het 'eidos' (resp. de 'idea'	39
2. -- De ideeën als 'levende' wezens.	42
1. Als intelligibel, denkbaar,	43
2. Als "levende wezens"	43

3.-- De ‘veroorzaker’ (demiurg en godheden): goddelijke ideeën.	44
Goddelijke ideeën.	44
Het ‘opperste’ goed.	46
4.-- De ideeën gezamenlijk maken de ene (goddelijke) kosmos uit.	47
5.-- Klassieke argumenten t.v.v. de platonische ideeënleer.	48
6. -- De functies van de idee / aanzijn.	49

Voorwoord.-- Het essentiële (het ‘wezen’) van filosofie is traditioneel gesproken, ontologie, werkelijkheidsleer, ‘zijnsleer’. Na het eerste jaar dat inleiding tot fenomenologie (weergeven van wat zich direct toont als gegeven (GG)) en tot logica (redenerend bloottrekken van wat zich niet direct toont en dus gevraagde (GV) is) omvat, komt nu het Tweede jaar, dat inleidt tot de algemene ontologie en tot de drie grote bijzondere ontologieën, nl. kosmologie (wereld- of heelaltheorie), theologie (religie-theorie) en psychologie (menskunde). Immers wij leven in de wereld (kosmologie),-- een heelal dat - volgens de religieuze tradities - het heilige omvat (theologie),-- een heelal dat onze omvattende biotoop of levenskader is.-- Wij geven nu de indeling van de algemene ontologie.

Het wezen der filosofie: ontologie (metafysiek) - (05).

Filosofie is geen religie, kunstwerk, ideologie, levens- en wereldbeeld van vakwetenschappelijke aard, commonsense denken, wereld- en levensbeschouwing. De reden varieert: ofwel hebben deze dingen niet het alom aanwezige zijn (werkelijkheid) als object ofwel (denken wij aan de ideologie inzonderheid) verantwoordten zij zich niet logisch.-- Wijsbegeerte is dus: **a.** werkelijkheidsleer (al wat werkelijk is als werkelijk) **b.** op logische basis.

Ontologisch inzicht.- (08).

De totaliteit van al wat is, ter sprake brengen is nog niet een gezichtspunt innemen dat alles omvattend is. Dat zou een - door oude Grieken - ‘goddelijk’ - geheten - standpunt zijn. Wij zijn te midden van al wat is, slechts één ‘zijnde’ of werkelijkheid en dus beperkt, -- eindig.

De crisis der ontologie.- (09).

Deze is het gevolg van **a.** onze eindigheid, **b.** die meent dat zij in encyclopedische systemen “de werkelijkheid” kan uiteenzetten.

Ontologische systeembouw (Aristoteles, Thomas, Suarez, Wolff, Hegel, Feibleman e.a.) overschrijdt de eindigheid (eindig aantal axioma’s, steekproeven) van ons werkelijkheidsinzicht. Niet de ontologie komt in crisis maar de encyclopedisch-systematische vormen ervan.

Immers al wie de ontologie in twijfel trekt, kan dit enkel o.g.v. een ontologie die de zijne is! Beweren dat ontologie ‘onwerkelijk’ is, is willens nillens vooropstellen dat men reeds over het werkelijke begrip inzake werkelijkheid beschikt aan de hand waarvan men oordeelt! Dat is ontologie beoordelen in naam van ... ontologie.

De crisis der ontologie in de oudheid.- (14).

In de oudheid was de axiomatische wiskunde de natuurlijke bondgenote van de (axiomatische, d.i.) dogmatische wijsbegeerte.

Het enige wat de sceptische wijsgeren deden, is de grensoverschrijdingen op logisch gebied van de dogmatisch wijsgeren bloottrekken.

De protosofistiek,-- de toenmalige deconstruerende wijsbegeerte, had zelf haar ‘dogmata’ of vooropstellingen. Zoniet kon zij geen kritisch standpunt innemen: wie ‘kritisch’ is, gaat van een (hoger) standpunt, versta: axioma, uit.

De XIX-de en XX-st ‘eeuwse crisis der ontologie.- (17).

Naturalisme en scepticisme bannen ontologie uit (in schijn, want zij hebben er een die zij onbewust vooropstellen; wie doet iets zonder een begrip van wat werkelijk en onwerkelijk is?). Neokantiaanse kenniskritiek (epistemologie) en positivisme (sciëntisme) vervangen ontologie door tot ontologie uitroepen van één of meer vakwetenschappen die dan “de waarheid” in pacht hebben.

Het Duits of ‘absoluut’ idealisme hersticht op radicale, op modern subjectivisme gebaseerde wijze de traditionele ontologie. De neoscholastiek b.v. actualiseert de traditie.

De crisis der ontologie, postmodern.

Eén alle mensen bindende ontologie wordt radicaal ontkend door de (extreme) postmodernen die de nadruk leggen op de culturele en individuele versplintering van de traditionele ontologie. Daarbij wordt de wijsgeer wezenlijk als duidiger gedefinieerd.

Waarbij niet mag vergeten worden dat wie duidt (hermeneutiek), dit onvermijdelijk doet “in naam van” vooropstellingen inzake de werkelijkheid,-- in naam dus van een ontologie!

De transcendentaliën.

De grote traditie kende - behalve gewone universele, particuliere en singuliere - ook radicaal universele of transcendentale (alomvattende) begrippen: zijn(de) of werkelijkheid, waarheid (evidentie), eenheid (verband: gelijkenis/samenhang), goedheid (waarde). Wij staan daar verder (16/33) bij stil.

1. Ontologische waarheid.- (19).

Al wat is, is waar.-- D.w.z.: is voor toetsing vatbaar. Is aantrefbaar.

De logische waarheid is het feit dat het oordeel met de werkelijkheid waarover het zich uitsprekt, overeenstemt.

De ethische waarheid is het feit dat gedrag in geweten met het behoorlijke (plicht, verbod, toelating) overeenstemt.

Opm. -- ‘Waar’ kan ook - in platonische zin - ‘ideaal’ betekenen: “De ware mens is de gewetensvolle mens” (nl.: “De ideale mens...”).

Opm. -- De subjectivistische, evidentie-, betrekings- en voluntaristische theorieën zijn steekproeven inzake waarheid.

Het evidentiepostulaat van Aristoteles. - (21).

‘Evidentie’, bij Aristoteles, is fenomenologisch te verstaan: dat wat zich direct toont.

Aristoteles weet zeer goed dat er bedrieglijke evidenties zijn. Daarvoor had hij de strikredenering van Euboulides niet nodig. Zijn leermeester Platon hamerde genoeg op “zijnde onderscheidbaar van echt zijnde” (“to ontos on”).

‘Ware’ stellingen, bij Aristoteles, zijn ‘gegeven’ stellingen en ‘werkelijkheid’ is bij hem al wat hoe dan ook is. Beth verstaat het aristotelische ‘realisme’ niet-ontologisch.

De paradox van de leugenaar. - (23).

De taal van een leugenaar is gekenmerkt door een metataal over zijn eigen taal (metatalig weet hij of hij liegt; talig zegt hij wat hij kwijt wil).

2. -- *Ontologische eenheid.* - (25).

De wiskunde en de logica staan of vallen met dit type van ‘eenheid’, d.i. betrekking (verband, nl. gelijkenis (verzameling) /samenhang (stelsel)).-- Daarover werd zeer uitvoerig verleden jaar, in de logica, gehandeld.

3. - *Ontologische ‘goedheid’.* - (27).

De axiologie (waardenleer) staat of valt met het ontologische begrip ‘waarde’. Al wat is, is hoe dan ook, ‘goed’ (waardevol, vatbaar voor waardeoordelen).

Moreel goed slaat op het leven of gedrag dat op waarden gericht staat.

Gewetensvol gedrag is zo dat het gegeven zijnde tot zijn recht komt in ons gedrag als het erdoor gevraagde.

Zedelijke wet is geen natuurwet. Zedenwet is geen positieve wet (die er een onderdeel van kan zijn). Het moreel relativisme is, indien echt, contradictorisch met het identiteitsaxioma (“Al wat is, is”). De relativist(e) echter let wel op de grensoverschrijdingen die dogmatische (axiomatische) moralisten begaan doordat zij vals veralgemenen.

Wijsgerige rechtsleer. - (34).

Recht is een onderdeel van moreel of gewetensvol ‘goed’. “Recht op iets” is beschikkingsrecht. Geen plichten zonder rechten: wie iets tot plicht (gevraagde, opgave) heeft, is ertoe gemachtigd te beschikken over al wat het volbrengen van de plicht mogelijk maakt. Afdwingbaarheid zit erin.

Natuurrecht verschilt van positief recht. Dit laatste wortelt in het eerste.-- Het begrip ‘rechtvaardigheid’: wettelijke, -- verdelende en ruilrechtvaardigheid.-- Het rechtspositivisme is het relativisme inzake recht: in zijn algemeenheid is het onhoudbaar; als kritiek trekt het valse veralgemeningen van het natuurrecht bloot.

Opm. -- Platonische ontologie. - (37).-- Dit toegevoegd hoofdstukje heeft als hoofddoel het begrip idee (idea/ eidos) bloot te trekken. Immers zeer vaak - al te vaak - verwacht men onze menselijke begrippen of denkbeelden (voorstellingen) in onze zeer beperkte geest met Platon’s objectieve ideeën.

M.a.w.: zijn platonische ideeën objectief, in de werkelijkheden zelf aan het werk (let erop: niet enkel aanwezig maar actief aanwezig), onze menselijke begrippen zijn allereerst subjectief d.i. werkelijkheden voor zover in onze geest aanwezig.

Theoria.-- Theoria verschilt van ons modern begrip ‘theorie’ (geestesconstructie inzake werkelijkheid). Wanneer iemand het gegeven en het gevraagde ziet met zijn geest, dan doet hij aan theoria. Wanneer hij die opgave met haar twee aspecten tot een goed einde brengt (oplost), dan is zijn theoria af.-

Vandaar dat de Latijnen theoria vertaalden door ‘speculatio’, bespieden, zeer aandachtig nagaan om te weten met wat men te doen heeft. Waarnemen in de zin van “aandachtig nagaan en volgen”.

Opm. -- In de loop van de komende hoofdstukken zal geregeld een platonisch denker aan het woord komen. Niet dat wij aan reprimatie doen, d.i. met heimwee naar een verleden denkwijze willen terugkeren. Wel dat wij de studerende in de cursus eraan willen herinneren dat er sinds eeuwen een grote traditie van platonisme bestaat die vooral ... een aantal Bijbels gerichte denkers (“De ideeën zijn Gods ideeën”) geïnspireerd heeft. Inspiratie die nog steeds vruchtbaar blijkt: waren de scheppers van de logistiek niet hoofdzakelijk platoniekers?

Het wezen der filosofie: ontologie (metafysiek).

De algemene filosofie is in de grond algemene ontologie of werkelijkheidsleer. Want het “onto-” in de term ‘ontologie’ (ingevoerd door de cartesiaan Joh. Clauberg (1622/1665)) betekent ‘zijnde’, d.i. werkelijkheid. -- Laat ons eerst negatief (wat filosofie als ontologie niet is), dan positief (wat zij wel is) definiëren.

1.1.-- Filosofie is geen religie.

Religie is definieerbaar als “het letten, met aanbiddende eerbied, op al wat buiten- en bovennatuurlijk is, nl. het heilige of sacrale”.

De mythologie, al of niet als politieke, d.i. de samenleving waarin een religie heerst, beheersende theologie, was in feite de eerste vorm van filo.sofia, wijs.begeerte zoals onze voorouders vertaalden. ‘Wijsheid’ was het vatten en juist reageren op wat gegeven en gevraagd werd in het (samen)leven van de oermensheid. Nu duiden wij dit als een voorwetenschappelijk en voorwijsgerig stadium van ‘denken’ zoals wij dat nu

opvatten. Hoogstens is de religie als wijsheid protowetenschappelijk of protowijsgerig (d.i. een aanloop tot en een eerste vorm van wetenschap en wijsbegeerte).

Het is dan ook niet verwonderlijk dat wetenschappen en wijsgerig denken ontsproten aan de religies.

1.2.-- *Filosofie is geen kunst.*

Hier denken wij b.v. aan de *Divina commedia* van *Dante Alighieri* (1265/1321), een werk dat in middeleeuws-scholastische zin een reis doorheen onderwereld, aarde en hemel poëtisch uitbeeldt. Er steekt een hele filosofie en ontologie in maar de *Divina commedia* is geen filosofie.-

Denken wij hier ook b.v. aan *Joh. W. Goethe* (1749/ 1832), *Over de Duitse bouwkunst*: daarin analyseert hij lofprijzend de gotische kathedraal en haar levens- en wereldbeschouwelijke achtergrond.-- Een kathedraal is een tot steen geworden wijsbegeerte maar echt wijsbegeerte is zij niet.

1.3.-- *Filosofie is geen ideologie.*

Een ideologie construeert een levens- en wereldbeschouwing met retorische doeleinden, d.i. om medemensen te overreden. Er steekt in iedere -- een beetje uitgewerkte - ideologie een wijsbegeerte maar door het gebrek aan streng logisch bewijzen is zij geen wijsbegeerte.

1.4.-- *Filosofie is ook niet het levens- en wereldbeeld*

dat uit de positieve of stellige wetenschappen als een soort wijsgerig levens- en wereldbeeld oprijst.

Deze vorm van filosoferen is nochtans zeer verspreid: de schijn van zuiver wetenschappelijk te werk gaan immers kleeft aan zo'n sciëntisme ('scientia', Latijn voor 'wetenschap'). Er is inderdaad in één enkele of in meerdere samen of in alle wetenschappen samen een soort wijsbegeerte aanwezig. Maar gezien de begrensdheid van de methoden der vakwetenschappen kan zij nooit echt ontologie zijn aangezien ontologie zich toespitst niet op een of andere gegeven uit het heelal zoals mij dat wetenschappelijk ervaren,-- ook niet op de totaliteit. van alle domeinen waarop alle wetenschappen samen zich toeleggen, maar op al wat zonder meer werkelijk is, d.i. niet-niets maar iets,-- in antiek - Griekse traditie 'zijn(de)' geheten.

1.5.-- *Filosofie is geen commonsensedenken.*

Claude Buffier, *Traité des premières vérités*, Paris, 1717,-- later *Thomas Reid* (1710/1796, *An Inquiry into the Human Mind on the Principles of Common Sense* (1764) stichtten de filosofie van het gemene (verwar niet met het gezonde) verstand, d.i. die inzichten die in beginsel alle mensen delen,-- buiten alle vakwetenschappen en filosofie in de strikte zin om.

In feite reageerden de commonsensisten tegen "le sens intime", d.i. het individuele bewustzijn als uitgangspunt van alle wetenschappen en filosofie zoals Descartes en de cartesianen voorstonden. Voor de commonsensist is het bewustzijn van meet af aan

gemeen(schappelijk), gedeeld door alle mensen die over een minimum van 'rede' beschikken. Zodoende stelden zij tegenover le sens intime, le sens commun.

De methode is inclusief geldig: vele denkers beginnen hun uiteenzettingen met wat het gemene verstand (waarvan de neerslag b.v. in een verklarend woordenboek aantrefbaar is) terzake zegt. Maar enkel daarop steunen en dus in exclusieve zin commonsense plegen, is onhoudbaar.

Terloops: De existentiële denkwijze staat eigenlijk niet zover af van de commonsensefilosofie doordat zij steunt op het bestaan, d.i. als mens in de wereld zijn. Zoals het mens zijn er is nog voordat aan wetenschap of filosofie gedaan wordt.

Maar de meesten onder de existentiëlen blijven daar niet bij en betreden het soms heel ver van het dagdagelijkse bestaan verwijderde strikt wijsgerige (en zelfs wetenschappelijke) domein.

1.6.-- *Filosofie is geen wereld- en levensbeschouwing.*

In iedere wereld- en levensbeschouwing steekt een filosofie en omgekeerd. Filosofie echter wil verantwoording inzake wereld - en levensbeschouwing. Inderdaad: ontologie ontwikkelt een methode. Deze is een koppeling van:

1.-- *Fenomenologie*, d.i. het weergeven van het gegeven, d.i. het fenomeen, d.i. wat zich toont hoe dan ook als voorwerp van directe kennis,

2.-- *Logica*, d.i. het door redenering (deductie en reductie) overschrijden van het gegeven naar het gevraagde of het gezochte toe, doordat de redenering aantoont wat via indirecte kennis kenbaar is. Anders gezegd: ontologie brengt zijnde of werkelijkheid ter sprake

1.-- werkelijkheid die gegeven is, en

2.-- werkelijkheid die niet gegeven maar gezocht of gevraagd is.

Welnu, zowel voor de zo opgevatte fenomenologie als voor de zo opgevatte logica bestaan methoden.

Terloops: wij hebben deze uitvoeriger uiteengezet in de cursus Logica (die begint met een korte definitie van fenomenologie).

Ontologie.-- In zijn *Metaphysica* (1646) zegt *Joh. Clauberg* dat 'ontologia' is "een soort wetenschap die stilstaat bij het zijnde als zijnde". Dit is letterlijk Aristoteles' definitie. Werkelijkheid als werkelijkheid, d.i. voor zover werkelijkheid 'werkelijkheid' is.

Clauberg: "Zijnde is een natura (*opm.:* iets) dat eigen is aan alle en alle afzonderlijke zijnden". Nu zeggen wij dat het begrip 'werkelijkheid' of 'zijn(de)' alomvattend, transcendentel, is. Ieder iets op zich en alle ietsen gezamenlijk zijn

gekenmerkt doordat zij niet niets zijn.-- Zo'n wetenschap heet Clauberg 'catholica' of 'universalis', algemeen.

Wat filosofie wel is. Filosofie is dus:

- a. een stel of verzameling inzichten (informaties),
- b. liefst tot een systeem, d.i. een contradictievrije samenhang, uitgewerkt (wat meer een ideaal dan een verwerkelijking zal blijken),
- c. zo getoetst of toetsbaar mogelijk (fenomenologisch en logisch),
- d. omtrent de algehele of totale werkelijkheid of zijn(de) als dusdanig,
- e. opsplitsbaar in gedeelten, bijzondere ontologieën, die binnen de totaliteit van de werkelijkheid een of ander domein (taal, heelal, God, mens ziel, zeden enz.) ter sprake brengen.

Ontologisch inzicht.

Van Archutas van Taras (-445 / -395; paleopythagoreeër) is een fragment bewaard dat ons suggereert wat metafysiek zou kunnen en vooral willen zijn.

“Indien iemand ertoe in staat was alle ‘genea’, klassen (begrippen) te herleiden tot éénzelfde ‘archä’, vooropgestelde werkelijkheid, en daaruit weer af te leiden (‘suntheinai’, deductief afleiden) en ineen te voegen (‘sun.arth.mèsasthai’), dan zou zo iemand - zo lijkt het mij - overkomen als de meest wijze en meteen als alle waarheid deelachtig en als bezitter van een gezichtspunt van waaruit hij ‘god’ (*opm.*: in de antiek-Griekse betekenis) kan kennen en alle dingen zoals ‘god’ ze volgens tegenstellingsparen (‘sustoichiai’), en ordeningen (‘taxei’) ineengestoken heeft.

Archutas werkt hier al met ‘de begrippen ‘analysis’ (reductieve redenering) en ‘synthesis’ (deductieve redenering) in het kader van wat antieke Grieken ‘stoicheiosis’ (lat.: elementatio), ordeleer, heten.

Opm. -- Archutas veronderstelt een hogere positie.-- Dit doet denken aan *L. van Tuijl*, inl. / vert., *Poe, Lacan, Derrida, De gestolen brief*, Amsterdam, 1989.

Edg. A. Poe (1809/1849; Amerikaans schrijver) wiens leven eindigde op een delirium tremens, schreef *The purloined letter*, een kort verhaal.

J. Lacan (1901/1981, Amerikaans psychiater die de freudiaanse psychoanalyse structuralistisch (op de on(der)bewuste structuren lettend) omduidde, hield in 1955 een berucht geworden lezing over Poe's verhaal, waarin hij aan de hand van het verhaal (model) de situatie en het werk van de psychoanalyticus (origineel) verduidelijkte. Later nam hij zelfs de tekst op in zijn *écrits*, Paris, Seuil, 1966.

J. Derrida de deconstructionist, onderwerpt een twintigtal jaren later Lacan's tekst aan een ‘afbouw’ (‘déconstruction’). Hoezo? Hij wrijft Lacan dogmatisme aan: net als de speurder Dupin, in Poe's verhaal, neemt Lacan een superieure positie in. Alsof hij boven en buiten, de episoden en complicaties van het verhaal stond, weet hij inzake alles “de waarheid”! Waarop Derrida: wat Dupin en Lacan wel bezitten, is “de

waarheid die de hunne is”. Die zij echter,-- boven alle betrokkenheid bij het gebeuren (drama, psychoanalyse) als de definitieve waarheid zonder meer verkopen. Met pretentie.

Gelukkig was het maar een wensdroom in Archytas’ tekst: “Indien iemand ertoe in staat was ...”

De crisis der metafysiek (ontologie).

De ontologie heeft als object de totaliteit van al wat is, voor zover het is. Zijnde als zijnde.

Dankzij fenomenologie die het zich tonende gedeelte van al wat is, nauwkeurig weergeeft (het gegeven), en logica die het zich niet tonende gedeelte van al wat is, bereikt o.g.v. deductie en reductie (het gevraagde in de zin van wat zich niet toont maar aangetoond moet worden), legt de ontologie werkelijkheid bloot.

Wij zeggen wel werkelijkheid en niet de werkelijkheid.

a. Wij hebben immers wel een zicht op de totaliteit van het zijnde in onze alomvattende begrippen (zijnde,-- waarheid, eenheid (verband), goedheid (waarde)). Deze transcendentale begrippen; (werkelijkheid en hoofdeigenschappen van werkelijkheid) zijn een licht dat ons te midden van een massieve, en massale duisternis, voorlicht (wat de kern van de lichtmetafysiek is)

b. Maar onze beperkte inzichten, en waarnemingen maken dat wij:

- 1.** over onvoldoende vooropstellingen (axioma’s) en
- 2.** over slechts steekproeven (veralgemenende en veralgemelende) beschikken. De beschikbare axioma’s (verklaringen) zijn eindig in aantal en onze inductieve steekproeven zijn eindig inzake domein.

Gevolg.-- De ontologie is in een voortdurende crisis! Onze transcendentale begrippen worden ‘opgevuld’ (geduid) d.m.v. niet-transcendentale - categoriale (zegt men ook) - ken- en denkinhouden, die getekend zijn door de eindigheid van onze geest en onze ervaring.

Want wat wij categoriaal zeggen van “de werkelijkheid” (en haar wezenskentrekken), geldt enkel als lemma, d.i. als gedeeltelijke en zeer voorlopige duiding.

Wat de werkelijkheid is, is voor ons om te beginnen een ‘x’, een onbekende, -- een origineel waarvan wij modellen zoeken en vinden die eigenlijk nooit het origineel volmaakt weergeven. Onze modellen, d.i. concreet-tastbare gegevens inzake de werkelijkheid, blijven beneden hun peil. Zij werpen een licht, weliswaar op al wat is, maar een zeer gedeeltelijk en soms zeer voorlopig licht.

De lemmatisch-analytische methode is dan ook de enige methode die de ontologie eigenlijk kan beoefenen., En wel zo dat het lemma, de ‘x’, in hoge mate een ‘x’, een onbekende, blijft en blijven zal.-- Dat is “de crisis der metafysica”.

Ontologische systeembouw.

Beginnen wij met een definitie.-- ‘Stelsel’ of ‘systeem’ is een verzameling of stel van dingen die een collectief begrip’ uitmaken” d.i., die samenhang (o.m. niet-contradictie) vertonen.

Een zeker structuralisme heeft daarop bijzondere nadruk gelegd. Een ontologisch systeem is dan een stel beweringen die een gesloten, uiteenzetting vormen die de totaliteit van de werkelijkheid (‘holistisch’ is dat steeds) in algemene en vooral bijzondere metafysisieken wil uiteenzetten, in een of andere encyclopedische zin. Men heeft, de indruk dat, in een uitvoerige uiteenzetting, nu eens de werkelijkheid in haar aspecten - zeker de voornaamste - met gezag uit de doeken gedaan wordt.

Platon van Athene (-427/-347).

De kritieken op de metafysica laten gewoonlijk niet na Platon op de korrel te nemen. -- Nochtans:

1. hij stelt wel ‘alle’ (verzameling) en ‘geheel’ (systeem) centraal, o.m. in de eis niet in contradictie te vervallen;

2. hij heeft heel wat teksten nagelaten waarin geen enkel Platonkenner ooit een gesloten systeem heeft kunnen bloottrekken. Wel integendeel: Socrates’ inductieve methode (die van steekproeven naar verzamelingen besluit) en diens dialogische methode (die van steekproeven naar systemen concludeert,-- als veralgeheling) maken dat er wel brokstukken zijn van een veronderstelbaar systeem maar geen encyclopedisch geheel.

Meer nog: de voor Platon zo kenmerkende ‘aporetische’ dialogen nemen inductieve steekproeven, en laten dialogerende partners aan het woord (de tweeledige methode) maar eindigen op geen enkele oplossing van het gestelde probleem: het gezochte of gevraagde blijft, ook na lange uiteenzettingen, een gezochte.

Systeemdenkers.- Aristoteles van Stageira (-384/-322; Platon’s schitterendste leerling) is, in de oudheid, de grote systematicus met traktaten die een samenhangend levens- en wereldbeeld uitvoerig, men zou bijna. zeggen: encyclopedisch uitvoerig-, willen uiteenzetten.

De *H. Thomas van Aquino* (1224/1274; topfiguur van de middeneeuws-scholastische filosofie) is de schrijver van ‘*summae*’, traktaten van formaat die een heel levens- en wereldbeeld uitvoerig, -- encyclopedisch uitvoerig, uiteen doen (wat ook anderen in de middeneeuwen deden).

Franciscus Suarez (1548/1617), de topfiguur van de moderne ('Spaanse') scholastiek schreef zijn *Metaphysicarum disputationum tomi ii*, Salamanca, 1597. Suarez was zeer breed geïnformeerd en een evenwichtig denker die de middeleeuwse filosofie actualiseerde. Zijn invloed was zeer groot: ofschoon hij jezuïet was (sinds 1564), werd zijn werk zelfs aan protestantse universiteiten als handboek gebruikt.

De moderne ontologie heeft in Chr. Wolff (1697/1754) haar verlicht-rationalistische vorm gekregen. Meer dan tweehonderd werken (waaronder een veertigtal dikke volumes) maken een "wolffiaans monument" uit.

Het schema. -Theoretische filosofie: logica ("philosophia rationalis), -- ontologie, -- algemene kosmologie,-- empirische en 'rationele' psychologie,-- natuurlijke theologie,-- experimentele en dogmatische (efficiënte en teleologische) fysica.

Praktische filosofie: algemene praktische filosofie,-- bijzondere praktische filosofie (ethiek (= moraal), praktische burgerlijke filosofie (huishoudkunde, politiek),- natuurrecht.

Kant en Hegel hebben hun bewondering voor dat monument uitgedrukt. Hij had uiterst grote invloed op zijn tijdvak.

De moderne ontologie heeft in *G. Fr. W. Hegel* haar "Duits-idealistische" uitwerking gekregen.- Het Duitse idealisme is een filosofisch monument op zich. Het situeert zich tussen 1790 en 1830. Het is een filosofie die idee en zijn of werkelijkheid vereenzelvigt (en in die moderne zin het platonisme hersticht).

Fichte, Schelling maar vooral Hegel zijn de reuzen van die denkwereld. Zijn *Phänomenologie des Geistes* (1807), *Logik* (1812/1816) en *Enzyklopedie* (1817) zijn zijn hoofdwerken: zij getuigen van een immens 'systeem' waarin alle grote (en soms minder grote aspecten van "de werkelijkheid" ("de idee") systematisch ter sprake komen.

Zei Hegel niet dat o.m. en vooral door Kant's ondergravende kritieken "in Duitsland het bizarre schouwspel opgevoerd werd dat erin bestaat dat een beschaafd volk zonder metafysiek is, d.i. een voor de rest op velerlei wijze versierde tempel zonder allerheiligste. Wat aantoonde dat voor Hegel (én de Duits-idealisten) de metafysiek een centrale plaats inneemt in de algehele, cultuur van een volk voor zover het 'beschaafd' is.

Hegel's invloed was zeer groot, zeker tot aan wereldoorlog I (1914/1918), niettegenstaande. veel materialisme en andere metafysiekvreemde stromingen.

Wijzen wij even op *J.K. Feibleman, A System of Philosophy*, Den Haag, 1963+. Het is een encyclopedie!. “Logic,-- ontology, Metaphysics: (*opm.*: sommigen maken onderscheid tussen ontologie en metafysiek), -- Epistemology (*opm.*: kennis- en wetenschapsleer),-- Ethics, -- Aesthetics, Psychology, Politics, Sociology, Anthropology, Philosophy of Life, Philosophy of Nature, Philosophy of Language, Philosophy of Science, Cosmology, Philosophy of Law, Philosophy of Education, Philosophy of Religion”.

Zoals men ziet: de achttien delen komen neer op een algemene (transcendentele) ontologie en een aantal bijzondere (categoriale, ‘regionale’ (zegt Husserl)) ontologieën. Hoe één mens dat aankan, is zeer de vraag.

Het is met al die ‘systemen’ van encyclopedische allure hetzelfde: zij vullen de transcendentia (zijnde, -- waarheid, eenheid (verband), goedheid (waarde)) op met niet-transcendentele gegevens (‘modellen’) die twee opvallende kentrekken vertonen:

- a. zij getuigen van de persoon die de traktaten schrijft (zijn voorkeuren b. v.) en
- b. zij getuigen van de cultuur en het cultuurtijdvak waarin de persoon leeft. M.a.w. het zijn en blijven steekproeven van eindige aard.

Bouwkundige structuur.

G. Lernout, Postmodernisme, in: *Streven* 1986 (okt.), 33/44, raakt iets fundamenteels: aan.-- Hij heet dat “de architectonische metafoor”. Zoals een voetstuk - de vaste bodem, de ‘fundamenten’ of ‘grondslagen’ - een standbeeld, een gebouwen zo schragen, zo ook schraagt inzake inzichten een stevig voetstuk (axiomatiek) ons denken (wetenschappen, wijsbegeerte, retoriek).

Daarbij wordt vooral gezocht naar eeuwige, streng bewijsbare fundamenten of grondslagen (axiomata). Daarop wordt dan “het logisch gebouw” opgetrokken.

Dit type van denken wordt nu - in postmoderne middens vooral - afgedaan als ‘foundation(al)isme’ (ook: ‘fundamentalisme’ of ‘integrisme’ of ‘essentialisme’) waarbij de term meestal een pejoratieve bijklank heeft van “dogmatisch (versta: zelfzeker) denken” dat eens en voorgoed “de waarheid”, ja, ‘de absolute en volledige of laatste waarheid’ in een reeks uiteenzettingen uit de doeken wil doen.

Wat - terloops gezegd - niet altijd klopt: een Hegel b.v. was zich van de gang der cultuurgeschiedenis en haar wisselvalligheden terdege bewust. Ook Aristoteles of zelfs Thomas van Aquino, beseften dit.

Aristoteles terzake.

O. Willmann, *Abriss der Philosophie*, Wien, 1959-5, 453, haalt van Aristoteles een tekst aan die de grondfout van de encyclopedisch-systematische denkers ontologisch verwoordt.

In *Peri herm. 3* zegt, Aristoteles wat volgt: “ ‘Zijn’ (‘einai’) is geen ‘sèmeion’, kentrek (*opm.*: categoriale eigenschap), van iets. Ook: wanneer men ‘on’, zijnde, zegt (*opm.*: van iets) dan is dit ‘pilon’, iets ledigs of ijdels want het zegt niets (*opm.*: categoriaals) terzake. Pas in verbinding met iets anders krijgt het (*opm.*: categoriale) betekenis. Zonder iets anders (*opm.*: dat categoriaal is) is het resultaat geen denkbeeld”.

Applicatief model.

Gesteld: ik zeg van iemand dat hij is, wat zeg ik dan dat enkel op die iemand slaat? Niets! Want van al wat is, kan beweerd worden dat het is. De term ‘zijn’ of werkelijkheid (al wat ‘iets’, niet-niets, is) is dermate algemeen, transcendenteel of alomvattend dat hij pas in verbinding met een niet-transcendenteel begrip iets zegt van iets dat niet transcendenteel is.

Zo: “Die iemand is een betrouwbaar mens” vult het nietszeggende (op categoriaal gebied nl.) ‘is’ aan met het ietszeggende “een betrouwbaar mens”.

Het omgekeerde.

Aan de hand van categoriale termen - hoeveel er ook mogen zijn - kan men het transcendentele ‘zijn’ wel steekproefmatig definiëren maar nooit exhaustief, want de ‘rest’ ontsnapt telkens weer. Dat is de radicale eindigheid van al wat niet-transcendenteel is.

De systeembouwende ontologen (waarvan wij er hierboven enkele vermeldden) vullen het ‘zijn’ op met modellen die enkel categoriaal zijn en dus steekproeven die wel enigszins veralgehelen (het geheel van het zijn benaderen) maar nooit het gehele zijn exhaustief definiëren.

In die zin - om een wiskundige metafoor aan te halen - is het ‘zijn’ een grenswaarde of limiet die men wel benadert - eindeloos - maar nooit bereikt.-- dat is de reden van de durende crisis niet van de ontologie maar van de ontologie met exhaustieve pretenties.

Besluit. -- De zgn. crisis der ontologie is een fenomeen dat zich letterlijk voortsleept doorheen de tijd: nooit zal de eindige mens met zijn eindige geest de totaliteit van “al wat is” exhaustief-encyclopedisch doorzien en omvatten. Ook de moderne wetenschappen lijden op haar manier aan die eindigheid en zeker de zgn. wetenschappelijke filosofie(en).

De crisis der ontologie in de oudheid.

Beginnen wij met de terminologie. -- *E.W. Beth, De wijsbegeerte der wiskunde*, Antwerpen/ Nijmegen, 1944, 89vv., definieert. -- De wiskunde, in de oudheid, is meestal de bondgenoot van de dogmatische wijsbegeerte.

Beth definieert 'dogmatisch': niet een wijsbegeerte die grondbeginselen vooropstelt die zij boven iedere kritiek verheven acht o.g.v. een naïef vertrouwen in de menselijke geest; wel een wijsbegeerte die grondbeginselen die bestand zijn tegen redelijke kritiek, samen met een doelmatige onderzoeksmethode, vooropstelt, waarop zij iets positiefs voordraagt.

Dit type van filosofie beperkt er zich niet toe grondbeginselen, methode en menselijke geest te bekritisieren. Beoefent zij dus kritiek, dan is het om opbouwend te werk te gaan.

Beth definieert het tegenmodel, het septische type.-- Van oudsher is de sepsis de vijandin van de dogmatische wijsbegeerte (in de tweede zin hierboven). Dat zij haar polemiek niet enkel richt tegen de 'dogmatische' wijsbegeerte, maar ook tegen de 'dogmatische' wetenschappen, de wiskunde en de andere wetenschappen in de oudheid, "is begrijpelijk" (zegt Beth, o.c., 81).

De strijdwijze die zij tegenover haar beide tegenstandsters toepast, is dezelfde:

- a. zij stelt vast dat omtrent bepaal de thema's in filosofie en wetenschappen tegenstrijdige meningen verdedigd worden
- b. zij speelt deze tegengestelde meningen tegen elkander uit.

De eerste antieke strekking die sceptisch was, is de protosofistiek (-450/-350) o.l.v. Protagoras van Abdera (-480/-410) en Gorgias van Leontini (-480/-375).

Behalve hun zicht op de tegenstrijdigheden der gevestigde denkers (de voorsocratikers) speelden factoren als de welvaart na de Perzische oorlogen, de Atheense opvatting van democratie en de overwoekering van de retoriek een rol in de mentaliteit der sofisten.

De eerste sofisten (later in de oudheid is er een deuteriosofistiek) vormden een cultuurrevolutie in het oude Hellas die nooit meer ophield, want na de sofisten kwamen met de regelmaat van een klok sceptische strekkingen op (van -320 tot +200), die de andere strekkingen soms grondig beïnvloedden (men denke aan de latere platonische scholen vanaf Arkesilaos (-314/-240)).

De XIX - de en de XX - ste eeuwen als crisis der ontologie.

Een gedetailleerde weergave van de crisis der metafysiek gedurende de twee jongste eeuwen zou hele boeken vullen.

Wij houden ons aan: *O. Willmann, Die wichtigsten philosophischen Fachausdrücke in historisch Anordnung*, Kempten/München, 1909, 101/123 (Das 19. Jahrhundert).

De doorslaggevende schok die het westerse denken onderging vooral vanwege Kant's kritische filosofie, noopte na Kant tot een of andere stellingname inzake ontologie. Willmann somt ze zeer kort op.

1. -- *Radicale uitbanning.*

De volgende strekkingen bannen gewoon, uit.

a. *Scepticisme.*

In de breedste zin van die term betekent 'sceptis' het zich strikt houden aan wat zich onmiddellijk toont (het fenomeen) maar zo dat men inzake ontologische inzichten nooit enige zekerheid bereikt. De sceptieker(in) twijfelt dus niet aan alle zijnde: hij/zij twijfelt aan wat het onmiddellijk gegeven zijnde overschrijdt,-- vooral de metafysische gegevens.-- In die zin is scepticisme een fenomenisme.-

b. *Naturalisme.*

Het naturalisme is één vorm van scepticisme want het houdt zich strikt aan wat zich onmiddellijk (aan onze zintuigen vooral) toont, al wat, fenomenaal is dus, maar duidt het geheel daarvan als "een mechani(cist)isch heelal". Mechanicistisch scepticisme als men wil.

2. *Vervanging.*

Wat op een radicale uitbanning neerkomt maar met de schijn van "iets anders als houvast op metafysisch terrein in de plaats stellen".

a. *Neokantiaanse kenniskritiek.*

Kant herleidt, om het simpel te zeggen, de 'rationalistische' filosofie tot wat de strenge grenzen van onze zintuiglijke ervaringen allerhande ervan toelaten. Zo herleidt kantisme filosofie tot een gnoseo- en epistemologie, kennis- en wetenschapsanalyse die zeer 'kritisch' ('kriticisme') te werk gaat.

b. *Positivism (sciëntisme).*

Deze XIX- d' eeuwse vorm van streng 'empirisme' (dat zich strikt aan de zintuiglijke ervaringen houdt) vervangt filosofie door hetzij één of andere vakwetenschap (vooral de psychologie (psychologisme), maar ook de biologie (biologisme, darwinisme of evolutionisme), de sociologie (comtisme, sociologisme) of zelfs de geschiedwetenschap (histori(cis)me)) hetzij de totaliteit van alle vakwetenschappen (sciëntisme, positivism).

3.-- Radicale herstichting.

Hier is het Duitse idealisme te vermelden met J.G. Fichte (1762/1814), Fr.W. Schelling (1775/1854) en vooral G. Fr.W. Hegel (1770/1831).

Tussen 1790 en 1830 duikt in Duitsland een denken op dat zijn weerga als rijkdom inzake inzichten nog altijd zoekt. Het is platonisme in die zin dat het 'zijn' en 'idee' vereenzelvigt. Maar het is modern, postrationalistisch doordat het met Kant afrekent en de rede, erg modern gedacht, absolute voorrang verleent en deze rede 'dialectisch' duidt (d.i. in voortdurende bewegingen-en-tegenbewegingen (cultuurhistorisch) gevat).

In alle geval: met Fichte, Schelling, Hegel is er weerom metafysiek en ontologie in grandioze stijl.

4. -- Actualisering.

Men denke aan de neoscholastiek die oudheid, voor zover door de middeleeuwse scholastiek verwerkt - niet zonder sterke kerkelijke invloeden allerhande - actualiseert, in het spoor overigens van de Spaanse (moderne) scholastiek.

Men denke aan een Adolf Trendelenburg (1802/1872), die een actualisering van aristotelische filosofie, ingebed in een (romantisch) organicisme (de werkelijkheid als een meer dan louter mechanistisch, nl. een organismegelijk geheel opvattend), voorstond. Waarin een R. Eucken en een O. Willmann hem volgden.

Dergelijke stromingen zijn niet op moderne, 'kritische' wijze ontworteld maar blijven gevestigd in een grote traditie die zij herdenken in functie van actuele situaties. Zo dat oud, middeleeuws, modern hun plaats krijgen zonder reprimatietendenz (d.i. zonder te willen vluchten in een verleden dat er niet meer is).

Opm. -- Er zij verwezen naar b.v. H.-H. Holz, De actualiteit van de metafysica (Bijdragen tot de geschiedenis en de systematiek van de wijsbegeerte), Kampen, 1991.

Om te beginnen schetst steller de geschiedenis der ontologie "van Platon tot Hegel". Daarna staat hij stil bij de kritiek op die ontologie (Schopenhauer, Nietzsche, Dilthey, Bloch).

Als oorzaken, in XIX - de en XX - ste eeuw, van de crisis der ontologie vermeldt hij:

- a. de vakwetenschappen die een onophoudelijke stroom van nieuwe informatie verschaffen en
- b. de cultuurevolutie.

Nochtans verdedigt hij de ontologie: de problemen die de traditionele ontologie aanpakt, zijn er nog steeds en zij kunnen niet zomaar van de tafel geveegd worden.

De crisis der ontologie in postmoderne termen.

De XX-ste eeuw zet de grote traditie van kritiek der ontologieën voort. Op velerlei wijzen.

Staan wij bij één type stil dat ons verschaft wordt door *Theo de Boer e.a., Moderne Franse filosofen*, Kampen / Kapellen, 1993.-- Het werk omvat acht bijdragen van de hand van acht medewerkers aan de Vrije Universiteit van Amsterdam.

1. De besprokenen.

Komen aan bod de volgende stellers.-- M. Foucault (1926/1984), die, in het spoor van G. Bataille (1897/1962; een nietzscheaan) en M. Blanchot (1907/2003, ontmaskering van het boek), het alomvattende machtsdenken (dat hij o.m. in de traditionele filosofie ontdekt) tracht te ontkrachten.

J. Derrida (1930/2004), de man van de ‘déconstruction’ (afbouw) die, o.m. in het spoor van M. Heidegger’ s ‘Destruktion’ (de afbouw van de filosofische traditie “van Platon tot Nietzsche en zelfs later”), het ‘logocentrisme’ (de rede als alomvattende macht) ontmaskert.-

J.-Fr. Lyotard (1924/1998), de man van de definitie van het postmodernisme (in streng filosofische zin verstaan), die filosofie definieert als “het grote verhaal” (omtrent alwat was, is en zijn zal) maar die ieder groot verhaal (denken wij aan de totaliteit der gewijde geschiedenis van de schepping tot Jezus’ terugkeer in de Bijbelse filosofieën en wat ervan overleeft in de westerse filosofieën, en denken wij aan het moderne vooruitgangsgeloof der verlichte rationalisten) als niet-geldig bekritiseert en afbouwt “afbouw der metaverhalen”).

Julia Kristeva (1941/ ...) en Luce Irigaray (1939/ ...), twee vrouwen die de fallocratie, de aanspraak van een door louter mannen voorgedragen filosoferen als normatief ook voor vrouwen, ontmaskeren.

J. Baudrillard (1929/2007), die de aanspraken van onze huidige communicatiewereld als een mededeling van ‘lege’ tekens ontmaskert. Wat hij afbouw van de simulatiecultuur heet.

Emm. Levinas (1905/1995) die als bijbelgelovig jood de alomvattende ‘eglogie’ (vanuit het ik van de fenomenoloog denkende filosofie van Edm. Husserl (1859/1938)) met haar aanspraak op alomvattend inzicht in de fenomenen afbouwt in naam van God (Jahweh) en de andere (de medemens).

P. Ricoeur (1913/2005) die bekend is o.m. om zijn verwerken van de drie grote materialisten als ontmaskeraars van onze cultuur (Marx, Nietzsche, Freud).

Duiding.

De kritiek definieert het wezen van de besproken denkers als hermeneutische filosofen.

Terloops: ‘hermeneutiek’ is duidingsvaardigheid. Vooral in de traditionele theologie (Bijbelexegese) en rechtsleer. Vanaf Schleiermacher (1768/1834) wordt de hermeneutiek een kennisleer en dus filosofie. Vooral W. Dilthey (1833/1911) met zijn ‘verstehende’ methode breidde de hermeneutiek uit tot alle menswetenschappen waarin het begrijpen van de medemens centraal staat.

De stellers van het boek nl. nemen als gegeven een tekst (van voorgangers) waarbij zij als gevraagde een duiding (in antiek Grieks: hermèneia) of interpretatie trachten waar te maken. Woldring in de inleiding van het boek typeert de besprokenen zo overigens.

Toch past de term postmodernisme ook. Want de tendensen van de Franse schrijvers bekritisieren de moderne filosofie met haar aanspraak op (wetenschappelijk fundeerbare) geldigheid inzake de totaliteit van het zijn (de werkelijkheid zonder meer) of inzake basisaspecten van onze - op zo’n filosofie gebaseerde - westerse cultuur. De moderne rede nl. wordt bekritiseerd, -- ‘ontmaskerd’ als ontoereikend,-- ‘afgebouwd’ als te pretentief (de term ‘afbouw’ past strikt bij J. Derrida).

Opm. -- De netwerkmetafoor.

Keren wij terug naar *G. Lernout, Postmodernisme*, in: *Streven* 1986: okt., 33/44.-- Het postmoderne denken typeert Lernout als volgt.

Zoals een wevende een vogelnet weeft dat in de lucht zweeft, zo ook wie (postmodern) denkt: n.a.v. een opgave (gegeven + gevraagde) weven wij voortdurend allerhande wereld- en levensbeschouwingen en filosofieën die komen en gaan,-- wetenschappelijke theorieën en modellen die opkomen en verdwijnen.-- los van de werkelijkheid buiten ons.

Zwevend t.o.v. het zijn verloopt dit type van denken niet logisch in de traditionele zin van “voetstuk (fundamenten), bovenbouw (deducties en inducties)”.

‘Logisch’ in de postmoderne zin is combineren van denkbeelden tot een netwerk van onderling soms vreemde fragmenten.

‘Logisch’ in postmoderne zin is voortdurend wijzigingen incasseren aangezien de werkelijkheid buiten ons voortdurend aan het veranderen is. Met haar op- en neergang.

Men ziet het: i.p.v. op vaste grondslagen op te bouwen is men op zoek naar verloren (want afgebouwde) grondslagen van onze westerse cultuur.

De waarheid. - Ontologisch en niet-ontologisch (categoriaal).

Reeds de omgangstaal is op de juiste ontologische weg: zeggen de mensen niet “Het is waar”? Waarmee zij willen zeggen dat het is. Al wat is, is waar. - Dat wil zeggen: “Al wat is, is voor toetsing vatbaar”. Is bevindbaar, aantrefbaar.

Daarmee wordt niet beweerd dat het in feite getoetst wordt, bevonden wordt, aangetroffen wordt. Er wordt in de ontologie die naam waardig enkel beweerd dat toetsing, bevinding, aantreffen mogelijk moet zijn.

Zoniet is er niets, absoluut niets. Want enkel het volstreckte of absolute niets is radicaal ‘onwaar’, want het is absoluut niet! Het is onbevindbaar. Onaantrefbaar.

Er wordt zeker niet beweerd dat de (aardse) mens al wat is, in feite of zelfs in potentie toetst en bevindingen omtrent alles aankan. De mens kan steekproeven aan in de totaliteit van al wat is, d.i. in de totaliteit van al wat iets, niet-niets, is.

De ‘logische’ of oordeelswaarheid.

Dat is een eigenschap die eigen is aan het oordeel voor zover het overeenstemt (hoort bij) met dat wat is (zoals het is).

Men ziet het, de ontologische waarheid fundeert de oordeelswaarheid. In hegeliaans taalgebruik: een oordeel is ‘werkelijk’ (versta: beantwoordt aan werkelijkheid) voor zover het werkelijkheid - zo juist mogelijk (steekproeven zijn steevast eindig) weer geeft.

Terloops: om het telkens weer te herhalen: het gegeven of fenomeen (dat wat zich als zijnde daar toont) komt tot zijn recht in de fenomenologie, d.i. het ter sprake brengen, in oordelen, van wat zich direct als gegeven toont;-- het zich niet tonende zijnde komt tot zijn recht in de logica, d.i. het ter sprake brengen o.g.v. redeneringen van wat gevraagd of gezocht wordt.

Kort: in de fenomenologische ontologie is het gegeven het gevraagde en in de logisch-redenerende ontologie is het gevraagde wat zich juist niet toont maar moet aangetoond worden. Eens dat iets aangetoond is, fungeert het als gegeven natuurlijk. Zo is er voortdurende beweging in wat zich toont: steeds meer werkelijkheid toont zich.

Opm. -- “Ethische waarheid” bestaat daarin dat het gedrag (gewetensvol gedrag) overeenstemt met de eisen van wat zich aan het geweten toont als plicht of verbod of louter toegelatenheid. Dan is zo’n gedrag ook ‘werkelijk’ (in hegeliaanse zin).

Opm. -- Waarheidstheorieën.

De volksmens of althans ook de intellectueel die niet te gesofistikeerd is, zeggen, wanneer “het is of zo is”, dat “het waar is”. Zonder bijzondere problemen. Maar intellectuelen die gedronken hebben van de drank der gesofistikeerde theorie(en), verliezen zich in alle mogelijke - hoe gecompliceerder des te beter - theoretische ‘verklaringen’ -- van b.v. (het begrip) “de waarheid”.

Wij verwijzen naar b.v. *G. Boas, An Analysis of Certain Theories of Truth*, Univ. of Calif., 1921. Steller vat de voornaamste hem toen bekende theorieën samen als volgt.

1.-- Subjectivistische theorieën.

“Al wat - hoe dan ook, b.v. doordat het mij van pas komt of, enige nuttigheids-waarde vertegenwoordigt - aangenaam is, is waar” (“Logisch hedonisme”).

2. -- Onloochenbaarheidstheorieën.

“Al wat zich als onloochenbaar opdringt - b.v. stellingen die zo ‘n sterke indruk op onze geest maken dat wij ze als “niet te loochenen” aanvoelen - , is waar”.

3.-- Betrekkingstheorieën.

Deze theorieën stellen een betrekking centraal. - De traditionele ‘correspondentie’-theorie zegt: “Al wat binnen de verhouding “object/ subject” of gegeven en geest zo is dat het zo juist mogelijk weerspiegeld is in onze geest, is zo waar mogelijk”

Opm. -- Men heet zulks wel “de spiegeltheorie” omdat de menselijke geest als een spiegel de gegevens weergeeft.

De systeemtheorie zegt: “Al wat binnen het geheel van onze informaties of kennisstelsel niet met de rest strijdig is en dus consistent ermee is, is waar”.

Opm. -- Een zeker structuralisme (Martial Gueroult in een werk over Descartes’ filosofie) paste in vernieuwde vorm - nl. structuralistisch.- deze theorie toe.

Opm. -- In een wiskundig-logische zin passen recentere theorieën (en er zijn er een menigte) deze theorie der betrekkingen toe: een taal (b.v. ons Nederlands) wordt herleid tot overzichtelijke zinnen (misschien proposities) en zo op haar waarheidsbegrip getoetst.

4. -- Voluntaristische theorieën.

Boas zelf (in de geest van Ch.Peirce) zegt: “Al wat als teken in de dingen (gegevens) als teken in onze geest weerspiegeld wordt èn o.g.v. menselijke ingrepen, deductief afgeleid uit die tekens in de gegevens èn in onze geest, getoetst wordt, èn daarbij tegen opwerpen weerstand biedt, is waar. Wat “the pragmatic maxim” van Peirce is.

Het 'evidentiepostulaat' van Aristoteles.

Halen wij *E. W. Beth, De wijsbegeerte der wiskunde*, Antwerpen/ Nijmegen, 1944, 80, even aan.

Beth beweert: "Een kentrek van Aristoteles' wijsbegeerte is het vertrouwen in datgene wat als evident wordt ingezien". Euboulides van Milètos (van de Megarische school) voert nu een man ten tonele die zich ook op evidentie verlaat en daardoor tot het uitspreken van onderling tegenstrijdige beweringen wordt verleid.

De 'Electra'.

"Men vraagt iemand : "Zeg mij: 'Kent gij uw vader?'". Hij antwoordt : "Ja". Men vraagt verder: "Indien ik nu eens een in een laken gewikkelde man naast u zet en ik vraag: "Kent gij hem?". Wat antwoordt gij dan?". Antwoordt "Ik ken hem niet, natuurlijk!". Dus, indien gij die man niet kent, dan kent gij klaarblijkelijk uw eigen vader niet".

Beth preciseert wat Aristoteles onder evidentie-axioma verstaat, o.c., 64. Als vijfde axioma inzake axiomatic bewees Aristoteles: "Alle stellingen zijn evident waar" en "Alle andere stellingen worden langs logische weg (d.i. o.g.v. redenering) uit deze stellingen afgeleid of minstens kunnen eruit afgeleid worden!

Beth beweert dat Euboulides' strikredenering terecht Aristoteles' evidentiepostulaat aanvalt en er een 'contradictie' uit afleidt (reductio ad absurdum).

1.-- Het is duidelijk dat Aristoteles twee types van zijnde onderscheidt:

a. zijnde dat zich toont en dus 'evident' is;

b. zijnde dat zich niet toont en dus niet onmiddellijk gegeven is maar via redenering (deductie van stellingen uit axioma's; reductie (o.m. veralgemening)) evident gemaakt wordt. Voor het eerste type past hij de fenomenologische reductie toe. "Voor zover iets gegeven, en dus evident, is, is het er". Voor het tweede acht hij. Overschrijding van het gegeven mogelijk dankzij redeneren.

2.-- Wat doet nu eigenlijk Euboulides? Vooreerst speelt hij met woorden. De term 'kennen' heeft twee betekenissen in de 'Electra': de man 'kent' zijn vader zoals ieder mens die ooit met zijn vader contact had zijn vader kent. Verder: hij kent de omlakende man o.g.v. een ander type van 'evidentie', nl. met voorbehoud (totdat hij kan kijken wie in dat laken gewikkeld' zit) .

Er is dus geen contradictie want kennen en kennen verschillen en dus de evidentie zoals Aristoteles ze opvat, blijft geldig.

Aristoteles' axiomatic.

Beth, o.c., 63v. schetst de aristotelische wetenschapsleer. Althans voor zover deze een deductieve vorm heeft. Want Aristoteles kent ook - en in zeer hoge mate - reductie (inductie).

Onder "deductieve wetenschap" verstaat Aristoteles een systeem W van stellingen zo dat:

1. alle stellingen van W slaan op een bepaald gebied of domein van 'werkelijke' objecten (wat enkel betekent voor de ontoloog die Aristoteles was dat over het absolute niets geen stellingen of oordelen mogelijk zijn; m.a.w. : 'werkelijk' betekent niet dat de objecten buiten de menselijke geest bestaan b.v.).

2. alle stellingen van W 'waar' zijn (waarbij 'waar' als vertaling van het antiek-Griekse 'alèthes' allereerst betekent "al wat zich toont" als zijnde daar),

3. indien zekere stellingen tot W behoren, om het even welke logische gevolgtrekking uit die stellingen ook tot W behoort;

4. er is W een eindig aantal termen aantoonbaar is zo dat

a. de betekenis van deze termen "geen nadere verklaring" behoeft,

b. de betekenis van alle andere termen die in W aantrefbaar zijn, met behulp van deze termen alleen kan worden omschreven,

5. er in W een eindig aantal stellingen aanwijsbaar is zo dat

a. de 'waarheid' van deze stellingen evident is,

b. alle andere stellingen van W langs logische weg (o.g.v. redenering) uit deze stellingen kunnen worden afgeleid.

Beth's commentaar.

1. is de uitdrukking van het platonisch-aristotelisch realisme.

Opm. -- 'Realiteit' wil in de ontologie zeggen "al wat hoe dan ook iets, niet-niets is". Meer niet! Een droom, een wiskundig of logistisch symbool (teken), een lustgevoel dat 'onwerkelijk' overkomt (in omgangstaal), al wat wordt, een pure fictie, - dat alles is 'iets', 'zijnde', in de taal der ontologie (die van de andere talen onder dat oogpunt danig kan verschillen.)

3. verantwoordt de deductieve aard van het wetenschapstype.

4 en **5** heten in antiek-Griekse taal: 'stoicheiosis', lat.: elementatio, d.i. vanuit vooropgestelde elementen totaliteiten (verzamelingen of systemen) definiëren. 'Definiëren' dat in een axiomatisch systeem 'deduceren' is.

De paradox van “de leugenaar”.

Het kan ongewoon lijken dat, in ontologie, de paradox van “de leugenaar” (van Euboulides van Milètos) doorslaggevende inzicht behelzen kan. Wij trachten dit nu te preciseren.

E.W. Beth, De wijsbegeerte der wiskunde, Antwerpen / Nijmegen, 1944, 78vv., bespreekt uitvoerig.-- Doch vooreerst de tekst.

De vraag wordt aan iemand gesteld: “Indien gij liegt, liegt. gij dan of spreekt gij de waarheid?”. Indien hij/zij antwoordt “ik lieg” dan leidt de ondervragende daaruit af: “Indien gij beweert dat gij liegt én gij liegt (daadwerkelijk), dan spreekt gij waarheid”. Indien hij/zij echter antwoordt “ik zeg waarheid”, dan leidt de ondervragende daaruit af: “Indien gij beweert dat gij liegt én gij zegt waarheid, dan liegt gij”.

Opm. -- In de beide gevallen wordt uit de bewering van de ondervraagde een ongerijmdheid afgeleid (reductio ad absurdum): indien gij dat beweert, dan volgt daaruit wat u weerlegt.

Beth terzake: -- Platon en in diens spoor Aristoteles definieerden ‘waarheid’ (*opm.*: niet de ontologische waarheid maar een oordeelswaarheid) als volgt: “Degene spreekt waarheid die meent dat wat niet bijeen hoort, niet bijeen hoort en wat bijeen hoort, bijeen hoort. Spreekt onwaarheid degene die een aan de dingen tegengestelde mening heeft”.

Deze waarheidsdefinitie ligt aan de deductie van Euboulides ten grond slag.-- Aldus Beth., Hij preciseert. De platonisch-aristotelische definitie veronderstelt de mogelijkheid van een vergelijking van bewering en het feit waarop de bewering slaat (*opm.*: semantische draagwijdte).- Zo b.v.: om uit te maken of de bewering “Deze tafel is groen” daadwerkelijk waar is, moet ik onderzoeken of de tafel in kwestie inderdaad groen is.

Ook: om uit te maken of de bewering “Ik lieg” hetzij waar hetzij onwaar is, moet ik onderzoeken of de sprekende al dan niet liegt. Dit onderzoek waarvan de mogelijkheid een voorwaarde is voor de geldigheid van Aristoteles’ definitie, blijkt “geen resultaat” - aldus Beth - op te leveren.-”:

Opm. -- Men ziet Euboulides’ procedé: hij past de stelling van een tegenstand(st)er eerst toe op een bijzonder geval (applicatief model) om pas daarna aan te tonen dat die stelling tot een contradictie leidt (reductio ad absurdum).

De zin “Indien gij liegt, liegt gij dan of zegt gij waarheid?” is absoluut geen toetsing aan de werkelijkheid (de dingen) waaromtrent gelogen wordt. Want dat zou platonisch-aristotelische toetsing zijn.--

Neen: Euboulides beperkt er zich toe degene die zegt “Ik lieg”, te ondervragen omtrent wat hij bedoelde met “Ik lieg”. Aangezien, per definitie iemand die van zichzelf beweert “Ik lieg” enkel zegt wat hij/ zij kwijt wil, is Euboulides ertoe verplicht mogelijke antwoorden te fantaseren. Wij zeggen wel “mogelijke antwoorden” en niet “de mogelijke antwoorden” want degene die van zichzelf - autoreferentieel (zoals me ook zegt) - zegt “Ik lieg” kan ook niets zeggen! Dat is een derde mogelijkheid. Deze wordt verzwegen: misschien om een “ofwel ofwel” (dilemma) te suggereren.

Uit manie (Euboulides is specialist in strikuitspraken) om toch reductio ad absurdum te kunnen uitvoeren, waagt hij zich niet aan de platonisch-aristotelische toetsing maar aan een vooraf tot enkel gissingen leidende - ondervraging van iemand die van zichzelf zegt “Ik lieg” en zo duidelijk zegt (hij/ zij maakt er geen mysterie van) wat zijn zeggen kan betekenen. Toch ondervraagt Euboulides hem/haar. Door ofwel model (ik lieg) ofwel tegenmodel (ik zeg waarheid) voorop te stellen, is het hem niet moeilijk om te zeggen “Indien gij dit beweert, volgt daaruit streng logisch wat u weerlegt” in de vorm van de twee reductiones ad absurdum.

Maar daarmee weerlegt hij niet Platon en Aristoteles wier toetsing hij niet waagt. Want Euboulides had moeten vragen (of althans vermelden) naar de zin die als leugen bestempeld wordt door de liegende of althans door degene die van zichzelf zegt dat hij /zij liegt. Door die zin (taal) niet te vermelden is het onmogelijk die zin aan de werkelijkheid waarover hij het had, te toetsen wanneer gezegd wordt over die zin “Ik lieg” (metataal). Die zin waarvan de liegende autoreferentieel beweert dat hij leugen is, zou Platon en Aristoteles geïnteresseerd hebben. Niet echter interesseert Euboulides zich aan die ongezegde zin maar - het is mogelijk dat Beth gelijk heeft - insinueert een kritiek op de platonisch-aristotelische waarheidsdefinitie.

Besluit.-- Euboulides toetst een liegende aan zichzelf, niet de ongezegde zin aan de “dingen waarover die ongezegde zin het had”.

Transcendentele eenheidsleer.

“Zijnde en het éne zijn omwisselbaar”. Zo klinkt het in de traditionele ontologie. Wij kunnen terzake kort zijn want deze eenheidsleer is de grondslag van onze logica. Wij verwijzen er dus naar.

De eerste definitie van aantal, resp. getal (waarin een aantal verwoord wordt) wordt aan Thales van Miletos (-624/-545; eerste wijsgeer) toegeschreven. Zij luidt: “monadon sustèma”, een verband van eenheden.

Uitgangspunt van Thales: **a.** eenheden, **b.** een verband (van gelijkenis: verzameling, of van samenhang: systeem).

De paleopythagaeërs (-550/-300) omschreven monas, eenheid, ‘monade’, als “stigmè athetos”, steek (van een puntig voorwerp) zonder plaats (positie in de ruimte).

Wij heten deze nu ‘eenheid’ (getalwiskundig), en ‘stigmè’, punt (in ruimtewiskundige zin), als “monas thesin achousa” een eenheid die een positie (in de ruimte) inneemt.

Opm. -- Volgens Aristoteles o.m. behoorde de eenheid (monade) niet tot het aantal (getal) maar was zij het bestanddeel - stoicheion, lat.: elementum - van alle aantallen vanaf twee.

Opm. -- Eukleides van Alexandrië (-323/-263) sprak van “plèthos monadon” (een ‘menigte’ of ‘eenheid’ (verband) van eenheden). Te voren had Eudoxos van Knidos (-406/-355) gesproken van “plèthos horismenon”, een welomschreven ‘menigte’.

Opm. -- Voor meer informatie: *Th. L. Heath, A Manual of Greek Mathematics*, New York, 1931-1; 1963-2, 38.

Van monadologie naar henologie.

Zoals uitvoeriger uiteengezet in onze Logica (eerste jaar), waarnaar wij verwijzen, is een henologie, een eenheidsleer, de basis van de antiek-traditionele logica. “To hen”, het ene, is immers een centraal begrip in antieke ontologie.

1. Er is immers geen enkel zijnde (werkelijkheid) dat niet ofwel enkelvoudig (uniek, één in aantal, monas) is, ofwel meervoudig (meer dan één in aantal). M.a.w.: eenheid - enkelvoudig of meervoudig - is een alomvattend of transcendentel begrip.

2. De ordeleer (harmologie) staat of valt met dit inzicht. De logica steunt erop. Indien er geen eenheid (verband -gelijkenis, samenhang-) was, dan was ordenen onmogelijk en logisch denken zonder grondslag.

Opm. -- Dat drukt de traditionele identiteitsleer uit in de termen identisch/deelidentisch (analoog)/ niet-identisch.

Het transcendentele, 'goed(e)' (waarde).

De grote antiek-middeleeuwse ontologie onderscheidde 'zijn(de)' (iets) 'waar', één (verband) en 'goed' (waardevol) als transcendentele begrippen die samen de algemene ontologie funderen.

'Ontologie' waaiert open tot 'aletheiologie' (waarheidsleer), 'henologie' (orde-theorie) en axiologie (waardeleer).-- Staan wij stil bij deze laatste.

Platon.

*O. Willmann, Geschichte des Idealismus, III (Der Idealismus der Neuzeit), Braunschweig, 1907-2, 1036, zegt dat de transcendentaliën een stel begrippen uitmaken die o.g.v. een op één rij zetten van de paleopythagoreïsche (soms zegt hij ook 'eleatische') vooropstellingen "het ene en het ware" (d.i. verband en blijken als toetsbaarheid van verband) en de platonische vooropstellingen "het zijnde en het goede" (d.i. het werkelijke en het waardevolle) duidelijk werden. Vgl. *O. Willmann, Abriss der Philosophie, Wien, 1959-5, 382/388 (Die Transzendentalien)*. Daar zegt Willmann dat het de eleatische 'speculatie' (versta: 'theoria', d.i. het scherp waarnemend doorgronden) is die vooruitliep op de reeks.*

Transcendentele 'waarde'.

Al wat zijn(de) is, is waardevol voor zover het door een waardevoelen toetsbaar is. Is dit onder geen enkel oogpunt het geval, dan blijkt dat men met "het absolute niets" te doen heeft, d.i. met absoluut niets. Want de term "het absolute niets" is slechts een stijlfiguur, d.i. een manier van zeggen ("om zo te zeggen" b.v. is wat "absoluut niets is" "het absolute niets").

Hier keren de fameuze voorbeelden van de reine ontologie terug: nl., een wiskundig of logistisch teken ('symbool'), een wensdroom, een ingebeeld geval ('irrealis') of een puur mogelijk iets' (potentialis), een wordend iets,-- dit alles is werkelijkheid in de ontologische zin. Dus 'is' het. En is het, indien geconfronteerd met waardevoelen, een gebeurlijke waarde.

Opm. -- Eén materieel object of goed is vatbaar voor een meervoud van formele objecten of goederen! Vandaar dat waarde als werkelijkheid in de ontologische zin erg 'subjectief' lijkt maar niet is. Denken wij aan een weldaad: de ene waardeert ze (die er wel bij vaart); de andere niet (die er afgunstig op reageert).

Weerom: geen enkel categoriaal 'goed' is ooit volledig model voor het transcendentel 'goed'.

Moreel (ethisch of zedelijk) goed.

Eén van de frequentste toepassingen of applicatieve modellen van het transcendentale goed of waarde is het goede voor zover het door het geweten onderkend en praktisch beaamd wordt.

W. Goodnow Everett, Moral Values (A study of the Principles of Conduct), London, 1920, was indertijd het handboek voor ethica der Amerikaanse studenten.-- De grote stelling van Everett luidt: met het begrip 'waarde' staan of vallen alle ethische kwesties.

Want - zo zegt hij - het gewetensvolle is t.o.v. het leven geen afgezonderd domein dat zich van buiten uit aan de andere domeinen van het leven opdringt. M.a.w.: ethica betreft het leven, voor zover het beheerst wordt door ethische waarde(n).

a. Moraal, d.i. het stel regels dat het moreel goede verwoordt, heeft als zin of doel de waarden te ordenen. De 'belangen' (al wat aanbelangt wanneer wij leven) die zien als elementen binnen de samenhang die het leven is, aandienen, worden door het rechte geweten tot onderling evenwicht gebracht.

Opm. -- Dit is een relationele duiding van de rol van het geweten. Het leven als systeem van belangen krijgt zijn juiste verdelende gerechtigheid.

Applicatief model.-- Stel dat Monica wil huwen: zij stelt daarmee voorop dat gehuwd leven een waarde (een goed) is voor zover het gehuwd zijn behelst. Dit belet niet dat Monica tegelijk zich aan naastenliefde wijdt, wat dan hetzelfde omvattende leven voor zover het de medemens 'valoriseert', is. In dit geval is de relatie inclusief: beide 'waarden' - huwelijk en naastenliefde - sluiten elkander in.

b. Everett breidt dit uit: alle waarden binnen het éne leven - economische, politieke, -- esthetische,-- sociale e.d.m. - in één term: alle menselijke belangen moeten vanuit ethisch standpunt bekeken worden want geweten totaliseert het geheel van het leven: als waarde. Met al zijn facetten.-

Niet verwonderlijk dat Everett b.v. het hedonisme, dat de genotswaarde binnen het éne leven doordrukt, desnoods ten nadele van de rest, verwerpt. Ook het kantiaanse formalisme dat eenzijdig vanuit het denkend-moderne 'ik' (subject) het leven ontwerpt, wordt verworpen.

De grondslagen van de ethiek (moraalfilosofie).

In 1703 publiceert Chr. Wolff zijn “*Algemene praktische filosofie*”. In 1720 geeft hij zijn *Ethiek* (moraal) uit als onderdeel van zijn “*Bijzondere praktische filosofie*”.

Deze strikte indelingswijze verraadt de wil van Wolff om de verlichte geest (“die vernunft”) - gekenmerkt door systematiek en vooruitgangsgeloof - via zijn systematisch werk wereldkundig te maken.

Opm. -- Over indelingen kan men altijd discussiëren. Wij vernoemen Wolff’ s indeling heel even om aan te tonen dat ‘praktische’ filosofie meer is dan moraalfilosofie. Het technisch-industriële handelen b.v. is ook ‘praxis’!-- Staan wij nu stil bij de axiomatic van de moraal.

1.-- Ontologisch fundament.

De ontologie, zoals wij ze opvatten, omvat twee basisaspecten. - Voor zover zij stilstaat bij het gegeven en het gevraagde (= opgave), d.i. het zijn(de) voor zover het zich direct en onmiddellijk toont (en dus fenomeen is), om het juist te vatten. en weer te geven, is ontologie fenomenologie.

Voor zover de ontologie zich ophoudt bij het antwoord op het gevraagde (= oplossing), d.i. het zijn(de) voor zover het zich niet toont (transfenomonaal is) maar gezocht (gevraagd) wordt maar tevens aangetoond wordt, o.g.v. redenering, is ontologie logica.

Toegepast op de grondslagen der moraal.

Laat het ons zo verwoorden: Indien werkelijkheid, in de vorm van gegeven (GG) en gevraagde of gezochte (GV), d.i. in de vorm van een opgave, werkelijkheidsgetrouw (‘werkelijk’ zou men met Hegel kunnen zeggen) in ons handelen tot haar recht komt, dan is dat handelen zedelijk (= moreel) goed of behoorlijk. Zoniet is het zedelijk kwaad of onbehoorlijk.

“Daad van een mens en menselijke daad”

Wanneer een mens onvoorziens over een steen valt en daarbij door onbewust reflex toch recht blijft, dan is dit wel een “daad van een mens” maar geen “menselijke daad” (geen “actus humanus” maar enkel een “actus hominis” zoals de middeleeuwse scholastische denkers zegden). Welnu, traditioneel is moreel (ethisch, zedelijk, gewetensvol) gedrag enkel “menselijk gedrag”, d.i. resultaat van inzicht (rede (verstand en redenering)), aanvoelend gemoed en vooral wilsvrijheid (hoe klein deze ook mogen zijn).

Applicatief model.

Friedrich Engels (1820/1895; denkgenoot van Karl Marx), in zijn *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*, Stuttgart, 1888, 1, verschaft ons voorbeelden. Deze zijn ontleend aan (zijn kritiek op) Hegel's begrip 'werkelijk' en 'redelijk' ('vernünftig'). Met name: in zijn *Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatslehre*, in de voorrede, zegt Hegel: "Was vernünftig ist, das ist wirklich; und was wirklich ist, das ist vernünftig".

Juiste duiding.

De term 'wirklich' (werkelijk, d.i. wat aan werkelijkheid beantwoordt) wordt uitgezegd van de menselijke geschiedenis. Niet van de totale werkelijkheid of 'zijn(de)'! Volgens Hegel is al wat mensen doen, in de loop van de menselijke (cultuur)geschiedenis, 'werkelijk' indien het, behalve een (bruut) feit of gegeven, ook noodwendig, d.i. aan een of andere noodzaak beantwoordend, is.

Zo b.v. - aldus Engels - is een regeringsmaatregel - b.v. een belastingmaatregel - niet zonder meer 'werkelijk' en 'verantwoord'! Wanneer echter die maatregel aan een nood beantwoordt, dan pas is hij 'werkelijk', d.i. recht latend wedervaren aan een werkelijkheid die zich als gegeven en gevraagde aandient.

Opm. -- Dit liet Hegel - en in diens spoor Marx en Engels - toe op gemakkelijke wijze veranderingen in de menselijke geschiedenis te noteren en, voor zover zij er zelf voor verantwoordelijk waren (zij waren alle dialectisch-revolutionair gestemd), te verrechtvaardigen als "logisch verantwoord" en dus 'vernünftig', rationeel.

Zo b.v. was de Franse monarchie, die "bij genade Gods" eeuwen lang regeerde en blijkbaar ergens aan een nood beantwoordde, in 1789 (begin der Franse revolutie) "onwerkelijk geworden" in het kader van het historisch proces dat de cultuur in Frankrijk doormaakte.

Opm. -- Het is meteen duidelijk aan het worden dat wij, in deze cursus, in hoge mate deze zienswijze kunnen bijtreden: indien de monarchie in Frankrijk op gegeven moment niet meer aan het gegeven en het gevraagde (waardoor een regeringsvorm verantwoord wordt) beantwoordt, dan is zij ethisch niet meer 'goed' (te praten) want zij laat de opgave niet meer tot haar recht komen.

De zedelijke of ethische natuurwet.

‘Wet’ betekent hier “al wat overal en altijd (synchronisch en diachronisch) geldt, d.i. opgave is”. ‘Natuur’ betekent hier “al wat overal en altijd (syn- en diachronisch) aanwezig is. Men ziet het verband: indien er iets is dat overal en altijd als gegeven en gevraagde aanwezig is, dan krijgt het het statuut (werkelijkheidstype) van natuurwet.

De natuurkundige (fysische, fysicale) natuurwet.

In een hooggebergte komt plots een massa naar beneden. Dit geschiedt, volgens onze fysici, natuurnoodwendig, ofschoon voor onze menselijke ‘rede’ (zelfs in haar modern stadium) onvoorspelbaar. Of als men wil: het gebeuren is gedetermineerd (in het kader van het algemene determinisme dat onze natuurkundigen steeds voorop stellen).

De zedelijke natuurwet.

Daar waar het vallend gesteente enkel waarmaken van de fysische natuurwet kent, daar kent menselijke vrijheid en waarmaken en niet waarmaken.-- Een kind geldt algemeen als een te eerbiedigen werkelijkheid. Overal en altijd is het plicht (noodzaak inzake goed gedrag) zo’ n kind te eerbiedigen. Wie daarvan, op grove wijze afwijkt dankzij een dosis speelruimte waarbinnen een dosis menselijke vrijheid, geldt als ‘pervers’ d.i. zedelijk grof afwijkend van de plicht.

M.a.w.: een zedenwet maakt aanspraak op menselijke daden, niet op daden van een mens (wat een soort natuurwet in fysische zin zou uitmaken).

Opm. -- Men heeft, in de loop der eeuwen, getracht een soort lijst of axiomatic terzake op te maken.-- Wat steevast terugkeert als natuurwet inzake zeden, luidt: “Het goede is overal en altijd plicht” en “Het kwaad is overal en altijd verboden”. Wat natuurlijk zeer algemeen is maar van uiterst singuliere toepassing.

Opm. -- De Bijbel, *Exodus.20:1/18* b.v., geeft een lijst van algemeen geldende plichten (en rechten). De drie eerste geboden van de decaloog (tien geboden) zijn theologaal (betreffen onze houding t.o.v. God); de zeven laatste zijn creatuurlijk (betreffen onze houding t.o.v. al wat door God geschapen is, d.i. onszelf en al wat onze biotoop uitmaakt). Deze volkse lijst heeft het over “ouders/ kinderen” (gezagdragenden /onderdanen), leven (biologisch en psychisch), seksualiteit (buiten- en binnen-huwelijkse), bezit, waarheid spreken.

Meteen ziet wie nauwkeurig toekijkt, dat de drie eerste geboden God centraal stellen in ‘gedachte’ (versta: innerlijkheid, ‘gemeendheid’), woord en daad (van de innerlijkheid naar de veruitwendiging), terwijl de zeven laatste eerder omgekeerd verwoord worden (van de daad en het woord naar de ‘begeerte’). Waarbij blijkt dat de Bijbel de natuurwet met de fundamentele vrijheid van de mens (“menselijke daad”) confronteert.

De zedelijke positieve (‘stellige’) wet.

Wanneer gegevens en hun gevraagd en enkel particulier of zelfs singulier uitvallen, dan toont zich de opdracht die gevraagd wordt, als ‘positief’ of ‘stellig’. Dit is niet universeel.

Denken wij aan wetten die uitgevaardigd worden hetzij in volle vrede hetzij in noodsituaties (oorlog b.v.). Een particuliere of singuliere situatie is niet overal en niet altijd aanwezig. Dat behelst dat de plichten en rechten die daarin zich tonen, niet tot de universele of algemene natuurwet behoren maar tot de louter positieve of stellige wet.

Gezag.-- Het definitieve beoordelen van het al dan niet noodwendig (om met Hegel te spreken) zijn, binnen een groep mogelijk te maken, is een laag binnen de groep die gezag draagt. Dat gezag bepaalt - niet zonder inbegrip van de rest, de ‘onderdanen’ - wat wet wordt. Of wat als wet verdwijnt. Dat ontstaan en vergaan is typisch.

Besluit.-- En de natuurwet (universeel geldende gevraagd en noodwendigheden) en de positieve wet maken samen de éne wet van de moraal uit.

2.-- Afwijkende meningen.

In het zedelijk goede komt al wat is als gegeven en gevraagd, tot zijn recht. Dit is het ontologische fundament.

Terloops: het aanvoelende inzien van wat “te doen” is of “te laten” steunt op het aanvoelende inzien van het identiteitsaxioma. Dit luidt: “Al wat is, is”.

Toegepast op al wat is als gegeven-en-gevraagd, luidt dit: - “Al wat gegeven-en-gevraagd is; is gegeven-en-gevraagd”. Daarin daagt de eis of althans de prikkel op tot gewetensvol handelen dat dus begint met niet te liegen (zichzelf te bedriegen) inzake al wat gegeven-en-gevraagd is als daar zijnde onloochenbaar. Als zich opdringend. Als onverdring- en ononderdruikbaar.

Is 'relativisme' al wat, hoe dan ook, die fundamentele eerlijkheid in de confrontatie met zijnde in de vorm van gegeven en gevraagde in twijfel trekt of, hoe dan ook, er afbreuk aan doet.

Relativisme is een veelkoppige draak. *Max Apel, Philosophisches Wörterbuch*, Berlin, 1940-2, 196, zegt letterlijk: "Relativisme is een geesteshouding die al wat 'absoluut' (*opm.*: volstrekt zich opdringend als feit en/of gelding), onvoorwaardelijk, is, verwerpt". Het identiteitsaxioma is zo dat de identiteit van het waargenomene en/of het gedachte zich opdringt als onvoorwaardelijk gegeven (en gevraagde, want het, gevraagde is een onderdeel, van het gegeven). Wie eerlijk is met de evidentie van het gegevene (en het gevraagde), aanvaardt het onvoorwaardelijke of absolute. Wie niet eerlijk ingaat op wat hij/ zij als zijnde daar vaststelt, ontkent formeel - en schaamteloos - het absolute karakter van al wat is voor zover het is en zich als dusdanig toont.

M.a.w.: die oneerlijkheid loochent het ontologisch fundament zelf.

Apel onderscheidt, natuurlijk, kennisleerstellig en ethisch relativisme.-- Zijn definitie echter miskent één aspect, nl. dat ontologie vervalt in twee aspecten, nl. het fenomenologische (al wat zich als zijnde of werkelijkheid, hoe dan ook, toont) en het logische (al wat vanuit wat zich direct toont, aantoonbaar is o.g.v. redeneringen allerhande).

Wanneer men de argumenten der relativisten onderzoekt, dan komen deze altijd hierop neer dat ons kennen (werkelijkheidscontact) beperkt, eindig, ontoereikend is.

Juist dat aspect wordt in onze theorie erkend door te wijzen op het gedeeltelijk karakter van de fenomenologie als ontologie: wij kennen inderdaad enkel direct wat zich als fenomeen toont. De rest van hét zijn(de) of van de totale werkelijkheid verbergt zich - voorlopig - voor onze beperkte geest. Maar die rest is enigszins toegankelijk d.m.v. logische overschrijding van de fenomenen.

De inductie b.v. besluit van juist één of liefst sommige tot alle gelijkende gegevens. De inductie als veralgemeling begrepen besluit van juist één gedeelte of aspect of van sommige gedeelten of aspecten tot het geheel (systeem, d.i. het alle gedeelten of aspecten omvattende geheel).

Welnu, zowel het zich tonende als het aangetoonde voor zover gegeven en dus 'evident', voor zover men erop let, vertonen een absoluut, onvoorwaardelijk of volstrekt karakter, ook al is die evidentie voor uitbreiding vatbaar.

Men denke, in dit verband, aan de leer der kerk b.v. inzake “dwalend geweten”, d.i. een ethisch inzicht dat, ofschoon eerlijk met de gegevens omgaand, toch verkeerd en ‘onwerkelijk’ is.

Maar zulks sluit nog geen relativisme in. Enkel eindigheidsbesef inzake ons inzicht.

De subject-objectverhouding.

“Geen object zonder subject; geen subject zonder object”. (Apel, o.c., 197). Ziedaar één der vele definities van relativisme.

M.a.w.: het wezen van kennen ligt in die wisselwerking.- Voor zover zijnde zich pas toont wanneer en voor zover men erop let (intentionaliteit), is die formule juist.

Iemand die slaapt gedurende een uiteenzetting, hoort ze gewoon niet! Zijn aandacht, één noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde, werkt niet: hij is, er niet bij! Bij de sprekende en diens denkinhouden. -- Maar dat betekent niet dat daarin al een geldig argument voor relativisme ligt.

Na die subjectivistische definitie formuleert Apel relativisme als volgt: “Een absolute kennis - een absolute waarheid - lijkt onmogelijk: onze kennis is beperkt; zij is enkel relatief waar”. Wie relativisme zo verwoordt, verwoordt enkel de beperktheid van onze directe (fenomenologische) en indirecte (logische) kennis. Meer niet. De absoluutheid van het identiteitsaxioma is daardoor niet geraakt: het ontologisch fundament blijft, al is het beperkt. In termen van inductieleer (veralgemening en veralgelijking) uitgedrukt: onze kennis bestaat uit steekproeven. Het zijn maar steekproeven. Maar het zijn toch steekproeven en niet niets.

De veelkoppige draak.

Apel: “Een relativistisch standpunt - weliswaar in zeer verscheidene vormen - nemen het scepticisme, het positivisme en het (kantiaanse) criticisme in” (o.c., 197).

Men kan er gerust aan toevoegen: fenomen(al)isme (in meer dan één vorm); historicisme, multiculturalisme, culturalisme, situationisme (existentialisme). Verder ieder nominalisme.

Apel: “Het ethisch relativisme breidt de relativistische, subjectieve zienswijze ook tot vragen omtrent het zedelijke uit”. (Ibid.).

Wijsgerige rechtsleer.

Dat recht (en meteen rechtvaardigheid) één aspect uitmaakt van de wereld van het gewetensvolle handelen, is allang duidelijk. Dat belet niet dat er even bij stilstaan overbodig is.

1.-- *Het wezen van het recht.*

Wij gebruikten de uitdrukking “tot zijn of haar recht laten komen” (parallel aan “iets zijn recht laten wedervaren”). In die zin is ‘recht’ in de zeer brede zin te verstaan van “beantwoorden aan een opgave”.

‘*Recht*’, waarover het nu gaat, is in een engere zin te verstaan, nl. in de zin van beschikkingsrecht.

Applicatief model.

Een onderwijzeres b.v. heeft als opgave (‘plicht’) gedurende een schooljaar een groep leerlingen volgens een leerplan te vormen. Welnu, indien zij daartoe (met dat doel) niet over de nuttige of noodzakelijke middelen (gezag, klasmaterialen, tijd, medewerking van collega’s en ouders en directie e.d.m.) beschikt, dan kan zij die opgave niet waarmaken en dus komt haar beschikkingsrecht niet tot zijn ‘recht’.

Algemener.

Indien wij er in geweten toe verplicht zijn (plicht), opgaven (GG + GV) waar te maken en indien er tot dat doel middelen noodzakelijk (en nuttig) zijn, dan maken wij met reden aanspraak op die middelen: gezien onze plicht hebben wij daar recht, beschikkingsrecht op. -- Kort: geen plichten zonder rechten.

Afdwingbaarheid.

“De mens heeft over bepaalde dingen zedelijk verantwoord beschikkingsrecht dat (opm.: desnoods) vreemde inmenging uitsluit”. (A. Brunner, *Die Grundfragen der Philosophie*, Freiburg, 1949-3, 271).

M.a.w.: de aanspraak of het beschikkingsrecht behelst dat anderen dit niet afbouwen. Dit behelst dat de feitelijke beschikking desnoods met geweld afgedwongen wordt.

Denken wij aan wettige, beter: gewettigde, zelfverdediging: wij hebben recht - beschikkingsrecht - op een biologisch lichaam; wie ons zonder enige reden of grond wil doden, mogen wij in geweten zelf eerst doden (doding als middel tot gewettigde zelfverdediging). Want zonder ons lichaam kunnen wij in deze wereld onze opgaven niet aan. Of denken wij aan mensen die ziekmakend (lichamelijk of psychisch) te werk gaan: zij mengen zich in wat ons met reden of grond (redelijk verantwoord) ter beschikking staat.

Natuurrecht / positief recht.

Zoals de natuurwet staat t.o.v. de positieve wet, zo staat het natuurrecht t.o.v. het positieve recht.

1. Sommige rechten vloeien voort uit de menselijke natuur, versta: dat wat alle mensen als mensen aan gemeenschappelijke kentrekken wezenlijk bezitten. Zulke rechten - denk aan het recht op leven, op een minimaal bezit e.d.m. - gelden overal en altijd, d.i. scheppen opgaven zowel in ruimte als in tijd. Deze rechten maken de wezenskern uit van alle recht.

2. Sommige rechten ontspringen aan particuliere en singuliere omstandigheden en zijn dus situatief, d.i. aan wisselende situaties gebonden.

Denken wij aan tijden van hongersnood waarin mensen aan de hongerdood toe het recht verkrijgen om - waar het kan en met enige reden of grond verrechtvaardigbaar is - te 'stelen' om te overleven. Het begrip 'stelen' is hier eigenlijk niet op zijn plaats, want 'stelen' behelst dat men zich toe-eigent (beschikkingsrecht dat beschikkings-onrecht is) wat met recht aan anderen toebehoort, terwijl het zich toe-eigenen van mensen in stervensnood om reden van honger beschikkingsrecht is. Dat dit positief recht is dat niet altijd en overal geldt waar mensen leven, is duidelijk: wel geldt het overal en altijd waar hongerdood op die wijze te redden is (wat bewijst dat dit recht een gedeelte is van het natuurrecht-in-omstandigheden).

Analoog daaraan is het begrip 'liegen': wanneer een gesprekspartner(in) geen recht heeft op waarheid uit uw mond en gij verzwijgt wat terzake is, dan zegt men vaak dat gij 'liegt'. In feite verbergt gij met reden of grond de waarheid waarop een andere, gebeurlijk, geen recht heeft. Denk aan mensen die aan beroepsgeheim gebonden zijn (artsen b.v.).

2. -- *Het begrip 'rechtvaardigheid'.*

De (duurzame) wil om voor zichzelf zijn rechten op te eisen en die van de anderen te eerbiedigen, heet rechtvaardigheid. Deze deugd (versta: gewetensvolle eigenschap) staat gericht op een 'waarde', nl. het beschikkingsrecht.

Wettelijke (legale) rechtvaardigheid.

Voor zover rechtvaardigheid zich houdt aan in wetten uitgedrukte rechten, spreekt men van 'wettelijke' rechtvaardigheid.

Legalisme is dan het misbruiken van wetten in dienst van - in naam van - al wat waarop men recht en geen recht heeft. Men kan het een soort fanatisme heten.

Distributieve (verdelende) en commutatieve (vergeldende) rechtvaardigheid;

Rechtvaardigheid krijgt namen naar gelang van het domein van beschikkingsrecht waarop zij slaat.

1.-- Verdelende rechtvaardigheid.

Wanneer gezag - staatsgezag op de eerste plaats - maakt dat de opgaven en de middelen daartoe aan ieder vermogen - aankunnen - zo aangepast mogelijk zijn en dus naar recht verdeeld zijn, dan is er sprake van distributieve rechtvaardigheid.

Sociale rechtvaardigheid.

Deze geldt op de eerste plaats van sociale klasse tot sociale klasse (“rijk en arm” zegt de volksmens). Zij is in de grond een soort verdelende rechtvaardigheid: goederen en diensten worden gespreid - verdeeld, zo dat elke klasse het haar toekomende ‘deel’ krijgt. Sociale rechtvaardigheid eist voor zichzelf op wat ‘recht’ is en gunt de anderen wat hun recht is.

Jammer: vaak onttaardt sociale rechtvaardigheid in een eenzijdig opeisen van wat al rechtmatig geldt in eigen voordeel. Wat sociale onrechtvaardigheid is.

2.-- Ruil- of vergeldende rechtvaardigheid.

In de mate dat niet de overheid maar b.v. de klassen onderling voor zichzelf opeisen wat als recht overkomt en de andere klassen gunnen wat haar toekomt, is er al van ruilrechtvaardigheid sprake.

Ruilrechtvaardigheid speelt zich af tussen individuen of groepen volgens de wet van “voor gelijke prestatie gelijke tegenprestatie”. Het bedingen tussen veekoopman en landbouwer van een ‘rechtvaardige’ prijs voor een dier dat verkocht wordt, is ruilrechtvaardigheid. Let wel: ook hier geldt een situatief aspect, want de prijs schommelt met de markttendensen b.v..

Rechtspositivisme.

Rechtspositivisme is één vorm van relativisme. -- Die filosofie beweert nl. dat al wat ‘wet’ en ‘recht’ is, enkel en alleen geldt o.g.v. een feitelijke (‘positieve’) - gewoonlijk door gezag afgekondigde - daad. Die daad op zich schept dus recht. Zonder enige in het ‘zijn(de)’ of de objectieve, van het handelende gezag onafhankelijke reden of grond.

Opm. -- Niet het gegeven en het gevraagde op zich maar wat gezag ‘zegt’ en ‘doet’, schept wet-en-recht, -- desnoods zonder in te gaan, met geweten, op gegeven en gevraagde .-- Volgens sommige duid(st)ers daarvan komt dit neer op “de macht-(spositie)” van machthebbers (regeringen, lobby’s e.d.m.).

Platonische ontologie.

Iemand zei ooit in het Frans: “On est philosophe dans la mesure où l’on platonise” (Men is wijsgeer in de mate dat men platonisch te werk gaat). Dat alleen al is een reden om wat uitvoeriger stil te staan bij platonisch denken, dat men kan samenvatten als ideeënleer (goed te onderscheiden van de term ‘idealisme’ die denkwijzen omvat die heel ver van Platon’s ideeënleer afstaan).

Men lette er terdege op dat de term ‘ideeënleer’ een metonymische definitie van platoniseren is: de ‘ideeën’ zijn immers een gedeelte van het geheel of systeem (dat heimelijk Platon’s teksten ergens verbergen) van Platon’s denkbeelden.

In hoofdzaak leunen wij aan bij *O. Willmann, Geschichte des Idealismus, I (Urgeschichte und Geschichte des antiken Idealismus)*, Braunschweig, 1907-2, 431/445 (*Die Ideenlehre*).

1.-- Werkelijkheid in schijn en in ‘werkelijkheid’.

Men vergete nooit dat Platon, gedragen is door de zorg om schijnwerkelijkheid van werkelijke werkelijkheid te onderscheiden en zelfs te scheiden. Er is enerzijds “to mèn on” (al wat eerder niets is) en anderzijds “to ontos on” (al wat echt, of werkelijk werkelijk is). Wie deze kritische ingesteldheid Van Platon - in Socrates’ spoor overigens - miskent, verstaat zo goed als niets van zijn hele filosoferen.

Theoria (lat. Speculatio). Doorgronding.

De genoemde zorg heet Platon met Pythagoras, ‘theoria’, d.i. al waarnemend trachten te weten met wat men te doen heeft. Wie vertaalt door ‘speculatie’ riskeert het echte waarnemend karakter te miskennen. De antieke Romeinen hebben het begrepen: zij vertaalden door ‘speculatio’, d.i. de activiteit van de soldaat op wacht of van de bespieder of gewoon van een waarnemer. Goed toekijken en ‘volgen’ om te doorgronden. Dat is platonische (en paleopythagoreïsche) theoria, filo.sofia, wijs.begeerte.

Het platonische studieprogramma.

Geen beter inleiding dan het platonische studieprogramma. Zoals b.v. zijn *Politeia* dit schetst.

a. Leren met de zintuigen waarnemen en gewaarworden,-- samen: ervaren.

De studerende in de ‘akadèmeia’ leerde allereerst ervaren. De zintuiglijk waarneembare en gewaarwordingstoegankelijke wereld is het eerste waarop de studerende leert letten en wat hij leert volgen.

Wij bekijken, met de ogen van een antieke Griek, een ronde kei, aangetroffen op het strand. Hij is mooi afgerond naar alle kanten. Hij is van een zeker gewicht. Hij is grijs gekleurd. Allemaal kentrekken. Deze kenmerken hem. -- Deze mooie ronde kei is een 'horaton', iets zichtbaars, -- een 'aisthèton', iets ervaarbaars.

Opm. -- Als exemplaar van de klasse der keien is hij 'beeld' (de term waarmee 'exemplaar' van een verzameling aangeduid wordt). Beeld van wat? Van "de mooie kei" zonder meer. Maar zulks komt later. Ondertussen onthouden wij dat in en toch boven die mooie kei "de mooie kei" zonder meer zich toont.

De mooie kei als kunstwerk.

Tot dezelfde ervaarbare orde behoort volgens Platon ook al wat in de vorm van een kunstwerk een natuurgegeven weergeeft. Zo een geschilderde mooie kei.

Opm. -- Als weergave in materiële vorm is de geschilderde kei 'beeld' van een 'beeld', d.i. 'weergave' van een exemplaar dat in de natuur gevonden wordt. Maar de weergave toont toch op haar wijze weerom een 'beeld', een exemplaar, van "de mooie kei" zonder meer.

Zo leren de studerenden 'ervaren', d.i. waarnemen en gewaarworden. Dit laatste slaat vooral op het mooie van de mooie kei: zoals de grote massa der antieke Grieken was Platon zeer schoonheidsgevoelig. In de uitwendig waargenomen kei, steekt iets - het mooie zonder meer - dat een innerlijke gewaarwording uitlokt en dat de ervaring verrijkt. Indien diezelfde mooie kei dan b.v. in een les getoond wordt om zijn schoonheid, dan vertegenwoordigt hij "iets waardevols" dat "het goede zonder meer" laat aanvoelen en gewaarworden.

Typisch antiek-Grieks gezegd: de mooie kei wordt dan van mooi, mooi-en-bruikbaar en in die zin een leergoed. Hij is een 'kalokaigathon', iets dat schoon-en-goed is.

Besluit.-- Steken wij dus definitief de résumés van résumés waarmee heel wat Platonkriekers zich tevreden stellen wanneer zij antiplatonisch spreken, uit ons hoofd. Ervaring is het element - haantjevoor van de platonische (zoals van de paleopythagoreïsche) theoria, doorgronding.

Opm. -- Voordat wij het volgende studiepoint aanvatten, vermelden wij heel even de term 'stoicheiosis', lat.: elementatio, opzoeken van de elementen die het ervarene begrijpelijk maken. Men zei ook: het opsporen van de 'archai', lat.: principia, vooropstellingen.

b. Leren doorstoten naar de wiskundige vooropstellingen.

Ervaren, ja. Maar de gronden opsporen: ook! - Doorgronden wat ervaren wordt. Dat is pythagoreïsch-platonische theoria.-- De studerende leren letten op de 'arithmos', de wiskundige structuur, in deze mooie kei.- De kei is mooi rond. Cirkelvormig in antiek Grieks 'kuklos', lat.: circulus. Wie de kei doorgrondt, platonisch temminste, let op al wat er wiskundig in op te merken valt.

Opm. -- Vergeten wij niet dat, in antiek Grieks, 'msthèsis' 'leerproces' is. De act van het (bij)leren, De begeerte (bij) te leren. Inzicht.

Was 'mathèmatikon' "al wat met het leerproces verband houdt". Nu, bij de pythagoreeërs was het ene het ware: de eenheid (als de 1 en het punt, -- getal- en ruimtewiskundig) en haar veelvouden (aantallen vanaf twee en figuren vanaf de lijn over het vlak naar het lichaam) was "het ware", d.i. de waarheid of informatie (zouden wij nu zeggen) omtrent het ene.

Platon houdt de "mnèmè" of traditie bij: het 'mathematische' (in de pythagoreïsche zin) bleef één der elementen die b.v. de mooie kei, intellectueel, begrijpelijk(er) maken; het was ook voor de platonische school een 'archè', een vooropstelling, die begrijpelijk(er) maakte.

Opm. -- Dat was 'stoicheiosis': het opzoeken van de begrijpelijk(er) makende 'elementen' want 'stoicheion', Lat. elementum, was 'element'. Theoria omvat stoicheiosis.

Terloops: Platon heet deze wending in het leerproces dat de theoria is, 'periagogè', wending (ineen cirkelvorm vooral). Of 'metastrofè', omwending, ja afwending. Hij wil zeggen: een keerpunt in de theoria.

Nl.: men verlaat het zintuiglijk ervarene niet; men kijkt er doorheen! Naar het 'noèton', lat.: intelligibile, dat wat de geest (verstand en redeneervermogen, gemoed (waardevoelen, het 'goede' gewaarworden en wil) aanspreekt. Het 'intelligiebele' (zegt men ook). Het eerste intelligiebele is het mathematische. Hier de cirkel. Of misschien het ronde (meetkundige) 'lichaam'.

c. Leren doorstoten naar het 'eidos' (aanzijn), resp. de 'idea' (het ware zijn).

Let wel: sedert het begin van de moderniteit in West-Europa gebruikt een radicaal niet-platonisch taalgebruik de term 'idee' voor denkbeeld in de menselijke geest. Dat heeft noch de oudheid noch de scholastiek ooit gedaan. Daarom: wij vertalen 'idea' door "waar zijn", "werkelijke werkelijkheid", in het zintuiglijk ervarene.

In deze derde graad van theoria wordt zij ‘noësis’, lat.: intellectio, geestesinzicht. Want na het mathematische vat zij nu het tweede intelligiebele. Dit vertoont, volgens een academische, door Aristoteles bevestigde traditie, twee aspecten.

1. De mooie kei bezit aanzijn ‘eidos’, d.i. aanwezigheid die zich aandient.

2. Dit aanzijn of aanwezigheid die zich aandient, is de ‘idea’, het ware zijn; of zijnskern. Deze toont zich in het aanzijn dat eigenlijk zijn aanzijn of aanwezigheid is. Ofschoon zich verbergend in en boven het eidos, is de idea toch dat eidos zelf voor zover zich tonend aan de ‘nous’. Lat.: intellectus, geest.

Het onderscheid tussen ‘mnèmè’ (vaag bewustzijn) en verhelderd bewustzijn).

Platon en later Aristoteles in zijn spoor onderscheiden binnen de structuur en vooral de genesis van het leerproces twee graden van bewustzijn.

Opm. -- gewoonlijk vertaalt men de termen ‘mnèmè’ (lat.: memoria) en ‘anamnèsis’ (lat.: reminiscenta) door ‘geheugen’ of ‘aandenken’. Dat miskent de eigenlijke betekenis die b.v. tot uiting komt in de naam van de godin der muzen, Mnèmosunè. Het musische vermogen - volgens Homeros en Hèsiodos, de twee ‘oerdichters’ - slaat immers op “ta pro onta, ta onta, ta essomena”, al wat was, nu is en zijn zal.

M.a.w.: het is de musische denkvorm der ontologie die inderdaad al wat is, opsplijt in verleden zijnde, huidig zijnde en toekomstig zijnde. Mnèmosunè is dus “verruimd bewustzijn” (en wel ontologisch of transcendentel verruimd bewustzijn of ‘aandenken’ of ‘gedenken’ of ‘geheugen’ als voor de geest of in de geest houden).

In zijn dialoog *Menon* b.v. blijkt dat *Platon* duidelijk vaag bewustzijn of denken onderscheidt van verhelderd bewustzijn of denken. Dit vertoont immers stoicheiosis, d.i. het herinnert zich de gegevens en vat ze samen in het licht van klasse (alle mooie keien b.v.) en van stelsel (de gehele mooie kei).

Dat is de eerste betekenis, in platonische teksten, van anamnèsis, - onderscheidbaar van een tweede (die het nawerkend verruimd bewustzijn van een leven vóór dit aardse leven betekent). ‘Mnèmè’ is, dat denken of besef van iets - neem onze mooie kei - dat niet situeert. Noch in een verzameling (klasse) noch in een systeem. ‘Vaag’ denken ziet een geven niet in het licht van een totaliteit.

P. Van Dorp, Aristoteles over twee werkingen van het geheugen (Platoonse reminiscenties) in: Tijdschr. v. Filo. 54 (1992), 3 (sept.), 490, vat samen.

a. Menon, met zijn vaag denken, ervaart iedere informatie (...) al is zij nog zo complex, telkens als ongedifferentieerde - en op zichzelf staande entiteit. Hij kan zijn weten niet analyseren in kleinere eenheden en het ook niet samenstellen (*opm.*: synthetiseren) tot grotere of ingewikkelder gehelen. Het is meteen niet geordend”.

b. Menon's slaaf, met zijn verhelderd denken, blijkt vanuit zijn ‘verstand’ (*opm.*: nous, intellect) te leven. Hij is ertoe in staat datgene wat hij weet, te analyseren en te bewerken. Zijn kennis is geen verzameling van losse gegevens maar vormt een geordende eenheid uit zulke gegevens. (...). Zo iemand onthoudt geen op zichzelf staande indrukken maar bewaart wat hij weet, in geordende gehelen”.

Dat is de klinkklare definitie van stoicheiosis!. Zoals *E.W. Beth, De wijsbegeerte der wiskunde*, Antwerpen / Nijmegen, 1944, 34vv. (Stoicheiosis), 42vv. (Stoicheiosis), ze uit de doeken doet.

Welnu, dat is ‘noësis’, het vatten van eidos en idea. Onze mooie kei gesitueerd in de verzameling (keien, mooie dingen, mooie keien) en gesitueerd in het geheel (de kei is een geheel zo dat de gehele kei aanzijn en werkelijkheidskern heeft, eidos en idea) - van alle vastgestelde kentrekken: vorm (meetkundige vorm), massa (gewicht), kleur b.v..

Deze zintuiglijk ervaren kentrekken zijn geen toevallig samengeraakte elementen: zij maken als samenhang de gehele kei uit. Zijn wezen vat de kentrekken (begripsinhouden) samen tot een geheel, de gehele mooie kei.

Het bestendige in het onbestendige of liever: het identische in het niet-identische. - Platon' s ideatie is identitief. Zij denkt binnen de differentiaal “totaalidentisch/ deel-identisch (analoog) / totaal niet-identisch”. Onze geest, als vatten van eidos en idea, van aanzijn en werkelijkheidskern, richt zich naar het identische te midden van veelheid.

De verzameling van alle mogelijke mooie keien b.v. versplintert in een grenzeloze veelheid van onderscheidbare en gescheiden mooie keien het ene aanzijn en de ene werkelijkheidskern “de mooie kei zonder meer”.

Dit is een werkelijkheid die identisch (bestendig) is in alle exemplaren, hoe onderscheiden en gescheiden (‘veel’) zij ook zijn.

De verzameling van alle mogelijke kentrekken - losse kentrekken dan - van de kei (a. kleur, zwaarte, b. figuur (meetkundig) b.v.) worden uit hun versplintering gehaald in het licht van de ene samenhang die deze kei, deze mooie kei, uitmaakt.

Niet verwonderlijk dat Aristoteles zegt: “De ‘eidè’, al wat aanzijn der ideeën is, zijn de werkelijkheidsgrond (*opm.*: vooropstelling inzake echte werkelijkheid) - aitia, (letterlijk: al wat als vooropstellingen begrijpelijk maakt) - van wat is. Het ene is de werkelijkheidsgrond van de ‘eidè’, het aanzijn der ideeën”. Het ene is niet enkel punctueel, de getalwiskundige eenheid (monas); zij is ook al wat een veelheid één maakt. Dankzij nl. verbanden (van gelijkenis (klasse) of samenhang (systeem)) komen onderscheiden en gescheiden dingen tot eenheid.

M.a.w.: de hele harmologie (orde(nings)leer van Platon toont zich hier. Zij is het oog dat hij heeft voor al wat in alle verschil en kloof identisch (‘bestendig’) is.

Niet verwonderlijk ook dat Seneca van Cordoba (+1/+65; stoieker) de idee definieert als “eorum quae natura sunt, exemplar aeternum” (van al wat van nature is, het eeuwige toonbeeld).” Eeuwig (aeternum)” in de zin van bestendig, doorheen syn- en diachronische wijzigingen (verschillen, kloven) identisch.

Niet verwonderlijk verder dat Xenokrates van Chalkedon, leider der academie - 338/ -314, definieerde: “De idee is de toonbeeldige vooropstelling van wat onder oogpunt van zijn natuur (*opm.*: ware werkelijkheid) bestendig bestaande is”.

Tot daar Platon’s studieprogramma uitvoerig toegelicht.

Samengevat: het zintuiglijk ervaren (waargenomene / gewaargewordene) wordt dankzij stoicheiosis (anamnese) onderzocht op zijn ‘elementen’ van mathematische en ideële aard. Zo dat het ‘begrijpelijk’ gemaakt wordt.

2. -- De ideeën als ‘levende’ wezens.

In een fel bediscussieerde passus van Sofistes schrijft Platon de ideeën leven en geest toe. “Zouden wij ons laten wijsmaken dat beweging, leven, ziel en inzicht (‘fronèsis’) niet een wezenskentrek van het zonder meer zijnde (“toi pantelos onti”) zijn? Dat wat zonder meer is, dus niet leeft en denkt maar - denken wij erom: het hoge en heilige, nl. de geest - onbeweeglijk (‘akinèton’) stilstaat? “. Men voelt in de retorische vraag Platon’ s antwoord: de eidè / ideai bewegen (uit zichzelf), leven, bezielen, zijn met inzicht begaafd.

In de *Timaios* luidt het: “Zoals de aan veranderingen onderhevige zintuiglijke wereld zich als een veelheid van ‘zoa’, lat.: *viventia*, levende wezens (levensvormen), - van ‘*thremmata*’, wezens, in zich behelzend toont, zo ook behelst de ‘denkbare’ (intelligiebele) orde van het zijnde een meervoud van ‘denkbare’ (intelligiebele) wezens (“*noèta zoa*”)”.

Opm. -- O. Willmann duidt dit als volgt. - De term “*noèta zoa*”, denkbare wezens, vat de twee wezenskentrekken van het begrip ‘idee’, het klaarst samen.

1. Als *intelligiebel, denkbaar,*

d.i. voor verwerking door onze geest (*nous, intellectus*) vatbaar, tekenen zij zich af tegen de zintuiglijk ervaarbare gegevens waarin zij, ons aardbewoners, tonen.

2. Als “*levende wezens*”

zijn zij van ‘leven’ voorzien en zodoende ‘levensbeginselen’: zij laten de zintuiglijk ervarene dingen deelnemen aan hun leven en maken er “het levende” erin uit.

Opm. -- Wat dat soort intelligiebele leven eigenlijk is - de teksten die aangehaald zijn, blijven duister -, is misschien op te maken uit *Platon*’s opvatting van de goddelijkheid van al wat is: “De zintuiglijke wereld is “*theos aisthètos*”, ervaarbare godheid; de ideeënwereld is “*theos noètos*”, intelligiebele godheid”. Aldus in de *Timaios*.

Inderdaad: Platon leeft nog sterk vanuit een niet-gedesacraliseerde wereld of cultuur en verzet zich met klem tegen b.v. de ontwijding en ontgoddelijking (verwereldlijking) die de protosofistiek voorstond in zijn tijd.

Reeds van Thales is een woord in omloop: “De natuur is vol godheden (demonen)”. Men zou dit een vorm van “*onto.theo.logie*” kunnen heten, d.i. het denken dat het zijn (zintuiglijk en bovenzintuiglijk) als ‘*theos*’, godheid, goddelijk, duidt.

Opm. -- Wat zeker is, is dat al wat leeft binnen onze zintuiglijk ervaarbare wereld, in zijn *eidos/ idea* leven, biologisch leven dan, als oorsprong van zintuiglijk ervaarbaar biologisch leven, bevat: de ideeën m.a.w. van biologische wezens behelzen biologisch leven. Zoniet zouden biologische wezens nooit biologisch leven aan de dag leggen.

Zo ook de ideeën van met intellect begaafde wezens: zij behelzen en veroorzaken intellect in de met intellect begaafde wezens.

3.-- De ‘veroorzaker’ (demiurg en godheden): goddelijke ideeën.

De geschilderde mooie kei is weliswaar een zintuiglijk ervaarbaar gegeven maar als kunstwerk is hij veroorzaakt door een veroorzakend persoon, de kunstenaar.

Evenzo is de natuurgegeven mooie ronde kei veroorzaakt door een veroorzakende factor.

In de *Timaios* luidt het: de ‘dèmiourgos’, démiürg, d.i. degene die een publiek gekend beroep uitoefent, èn ook de hem nabootsende godheden veroorzaken de ideeën èn meteen het aanzijn van een aantal dingen. Zo b.v.: het hoofd van een mens; het menselijk lichaam als voertuig van het hoofd; het oog.

Vertalen wij ‘demiurg’ door ‘heelalveroorzaker’. Deze is geen scheppergod in de Bijbelse zin. Want hij treft de kosmische materie én de niet door hem veroorzaakte ideeën aan als te bewerken, te ordenen materie volgens de beschikbare ideeën

Raadsbesluiten.-- De heelalveroorzaker of ‘demiurg’ zonder meer treft raadsbesluiten: hij stelt zich doeleinden voor de ogen, in zijn geest en verwerkelijkt die doeleinden.

Opm. -- Hierin gelijkt hij, met groot voorbehoud, op de Bijbelse Jahweh of H. Drie-eenheid. - Zo is het bewerkstelligen - veroorzaken - van het oog of het oor pas mogelijk o.g.v. zo’ n raadsbesluit. “Er zij een zien of een horen”. Zo’ n raadsbesluiten situeert Platon uitdrukkelijk in de geest van de heelaldemiurg.

Goddelijke ideeën.

Volgens *E. De Strycker, Beknopte geschiedenis van de antieke filosofie*, Antwerpen, 1967, 114, situeert Albinos van Smyrna die rond +150 leermeester van de beroemde arts Galenos van Pergamon was, voor het eerst de ideeën en hun eidè in God, in Gods geest.

Daarmee begint Albinus van Smyrna een eeuwenlange platonische of althans platoniserende traditie van heidense en Bijbelse ideeënleer. Wij treffen ze b.v. aan bij Joh. Kepler, de moderne natuurwetenschapper en kosmoloog.

Terloops: in de Bijbel zijn aanlopen in die zin. Gods denkbeelden bepalen immers in de Bijbel al wat geschapen is (maar hier ‘geschapen’ in de grondige zin), vooral de fasen van de gewijde of heilige geschiedenis. Al wat geschiedt, is ergens genormeerd ook indien het ervan afwijkt o.g.v. zonde, door Gods ideeën (die in de decaloog haar volkse samenvatting als moraal vinden).

Opm. -- Volgens O. Willmann, o.c., 370/379, is er in platonisch denken een ‘mystisch’ element.

De ‘mysteriën’ (een vorm van kleinschalige religies voor beperkte kringen van ingewijden) verschaften een ‘wijsheid’, voorloopster van de filosoof, wijsheidsbegeerte. Zo komt dat b.v. Herakleitos van Efesos (-535/-465) - wiens leer Platon heeft leren kennen doorheen Kratulos, een herakliteeër die Platon’s leermeester was - ertoe komt “de echte filosoof”, als ‘bakchos’, ingewijde in de dionusosmysteriën, te definiëren.

Terloops: de wijngod Dionusos gold als boordevol verwekkende (veroorzakende) en herverwekkende (regenererende) levenskrachten (geactiveerd in wijnriten) zo dat hij als schenker der cultuur kon optreden. De “ware wijze” - volgens Herakleitos, wiens filosofie van de beweging (mobilisme) die ontstaan en vergaan centraal stelt, Platon diepgaand beïnvloedde - is als “degene die goed afgewerkte inwijdingen (initiaties) doorgemaakt heeft”. ‘Filosofie’ volgens hem is “de alle zijnden onthullende inwijding”.

Opm. -- Nevens Dionusos gold Apollon als inwijdende godheid.-- In de mysteriën luidt het dat Apollon “het zegel” bezit,-- is er zelfs sprake van het bezit van “het heealzegel dat zijn stempel drukt op ieder levend wezen volgens zijn individuele aard”.

Inderdaad: ook daar weerom een getuigerest in platonisme van de religie in het antieke Griekenland! Platon heet de idee / aanzijn ‘tupos’, stempel of ‘sfragis’, zegel.

Als dusdanig is de idee / aanzijn ‘paradeigma’ (daarvandaan ons ‘paradigma’), toonbeeld volgens hetwelk ieder verloop - kinèsis, lat.: motus - of proces bepaald wordt. Het toonbeeld dat de idee / aanzijn is, drukt zijn stempel op ieder verloop.

Om het met Cl. Ramnoux te zeggen: de ‘rhuthmos’, het vloeiende verloop der dingen (bij Herakleitos en ook bij Platon ofschoon anders geduid) is van beregeling voorzien verloop of proces.

Met G. Van Riel, *Hoe zuiver is onbegrensd genot? (Plato’s Philebus of de bekering van een hedonist)*, in: *Tijdschr. v. filos.* 57 (1995): 3 (sept.), 443, zeggen wij: “De wording (*opm.*: iedere beweging of ‘rhuthmos’) is altijd al genormeerd door het wezen (*opm.*: dat platonisch gezien de idee / aanzijn is)”.

Besluit.-- Zoals alle antieke denkers zo ook Platon: men begrijpt ze maar goed indien men hun religieus-sacrale wortels goed kent.

Het ‘opperste’ goed.

De ideeën die het aanzijn der door die idee - tot stand komende dingen verschaffen, zijn goddelijke ‘wezens’.

De Platon der mythen die zich afbeelden in zijn geschriften als de aanvulling van zijn ‘dialectische’ (versta: redenerende) methode waar deze te kort schiet, noemt de godheid, “im Geiste der Mystik” (O. Willmann, o.c., 421), in de geest der mystiek (versta: der mysteriën), en het ene (“to hèn”) en tegelijk het goede (het goed) (“to agathon”).

De onzijdige termen (“het ...”) zien af van de persoon en de persoonlijkheid der goden/ godinnen die gezamenlijk “to theion”, al wat goddelijk is, uitmaken. Die onzijdige benamingen, “het ...”, vermelden enkel nog de macht der goden / godinnen als vermogen alle zijnde(n) één te maken. Willmann: “die all-einende Macht”, de alles eenmakende macht!

Platon wijdde zijn beste leerlingen in in de mening dat het ene en het goed identisch zijn.-- De structuur daarvan licht hij als volgt toe:

a. het hoogste of opperste goed (of liever: Goed,-- met hoofdletter) is uniek;

b1. het laat al wat inzake wezens en werkelijkheden buiten hem bestaat, uit zich te voorschijn komen als “imitatio participata”, als nabootsing (afbeelding) die deelname is;-- anders gezegd: als zichtbare tegenwoordigstelling van zichzelf (als de idee “het goede” die aanzijn geeft);

b2. tegelijk echter, als opperste goed, trekt het opperste goed de wezens en werkelijkheden die het laat te voorschijn treden uit zich, weer aan en ‘bindt’ ze tot ‘eenheid’.

Opm. -- Deze uit- en ingaande structuur zal eeuwen lang de taal der mystici bepalen. Om te beginnen het neoplatonisme (Plotinos b.v.).

Welnu, ontologisch gesproken, het éne en het (oer)goede zijn - liever - is “to ontos on”, het op zijnde wijze zijnde, het werkelijk werkelijke. Vandaar zijn de ideeën, die het ene-en-goede in de door de ideeën gestichte werkelijkheden als aanzijn (eidos) tonen als alom aanwezig het alom aanwezige teken. Hoe transcendent (hoger dan) ook het ene-en-goede is immanent. Zoals de idee transcendent is en haar aanzijn (eidos) immanent.

Besluit: De ideeën zijn goddelijke ideeën. - Die zin zal nu wel, na dit kapitteltje over Platon’s mythische zijde, wel duidelijk geworden zijn. De ‘mystische’ zijde of inslag kenmerkt Platon totaal.

4.-- De ideeën gezamenlijk maken de ene (goddelijke) kosmos uit.

De klasse en vooral het systeem zijn dat in wier licht alle zijnden gezien worden. Zo immers komt de idee / aanzijn bloot.

Wat geeft dit indien wij de totaliteit denken van al wat was, is, zijn zal? De term 'kosmeo', ik orden, (ik sticht of schep orde), leert ons wat de term kosmos betekent: orde, ordening. Liefst begrepen als goede orde of ordening.

Terloops: in de ethische zin betekent 'kosmos' dan "de gewetensvolle orde(ning)".

Bij de paleopythagoreeërs, betekende 'kosmos' de orde(ning) die het heelal toont. En 'wel als idee 'orde(ning)' die in de dingen aanzijn schept, zo dat zij als heelal-orde(ning) vatbaar, kenbaar, genietbaar zijn.

De term 'kosmos' en de idee die eraan ten grondslag ligt, treffen wij het eerst bij de pythagoreeërs uitgesproken aan: zij bedoelden daarmee allereerst het maat kennen dat het antiek-Griekse leven en de antiek-Griekse kunst kenden te dien tijde. Aldus *P.L. Landsberg, Die Welt des Mittelalters und wir*, Bonn, 1925-3, 47.

Landsberg haalt Aristoteles aan: "De pythagoreeërs hielden zich op de eerste plaats met de wiskunde bezig, werkten ze in de hand. In die wiskunde opgevoed duiden zij de wiskundige, vooropstellingen als de vooropstellingen van alle zijnde. (...). Zij zagen in de getalfiguren (*opm.*: arithmoi) de eigenschappen en meteen ook de vooropstellingen van de harmonie. Al wat bestaat, was - volgens hen - heel en al volgens getalfiguren gemaakt. (...). Het heelal vatten zij op als harmonie en getalfiguur".

Opm. -- Wij zagen dat, in het vormingssysteem van de academie, het doorgronden van het zintuiglijk gegevene begon met het letten op al wat 'wiskundig' was.

Platon - zoals Landsberg onderstreept - behield het 'wiskundig' der pythagoreeërs. En meteen het begrip 'harmonie' als kenterk van de hele kosmos als heelal dat van schoonheid getuigt. Want 'schoon' in antiek-Griekse zin is al wat be- en verwondering uitlokt, -- afdwingt.

Zoals *A. Guzzo, Le concept philosophique* de 'monde', in: *Dialectica (Entretiens d' Oberhofen)* 15 (1961): 1/2, Paris / Neuchâtel, 97 zegt: zoals de intelligiebele orde(ning) der ideeën be- en verwondering uitlokt, zo ook de zintuiglijk ervaarbare orde(ning) die er de zicht- en tastbare tegenwoordigstelling van is.

5.-- Klassieke argumenten t.v.v. de platonische ideeënleer.

Willmann geeft enigszins uitvoerig vier argumenten aan waarvan men zich bedienen kan om de ideeënleer te staven. Wij vatten ze samen.

1. Gedenken.

Mnèmè, vooral in de vorm van anamnèsis, d.i. geordende graad van denken (geheugen is zich herinnerend ingaan op), biedt de enige subjectieve toegang.

Op deze aarde is alles onbestendig. Gevolg: een rein gedenken (theoria) ervan is ondoenlijk. Pas in het licht van de reine vorm van gedenken - de idee 'gedenken' dus - komen wij er toe "zo rein mogelijk" te denken.

2.1. Waarheid.

De "kathara alètheia", de reine waarheid, omtrent de onbestendige dingen op deze aarde is, gezien haar vermengdheid met onwaarheid ('pseudos'), ondoenlijk. Pas in het licht van de reine vorm van waarheid - de idee 'waarheid' dus - komen wij ertoe "zo rein mogelijk" waarheid te denken.

2.2. Getalstructuur.

De eerste waarheid omtrent de gegevens op deze aarde is wiskundig.-- Verduisterd is die waarheid door haar ineenlopen met onwaarheid. Wiskundig doorgronden wordt pas in het licht van de reine getalfiguren, in de waarneembare dingen aanwezig, mogelijk. Zo rein mogelijk. Want ook hier is grensbeseft en 'fallibilisme' (feilbaarheidsbeseft).

2.3. Definitie.

Op deze aarde zijn de dingen 'aorista', ongedefinieerd,-- vaag. Want veranderlijk, onbestendig in tijd en ruimte. Ons begrip van de dingen zou de weerspiegeling van de idee der dingen moeten zijn. Wat ondoenlijk is. Pas in het licht van de idee in haar reinheid die doorkomt in onze denkwereld (gedenken), komen wij ertoe de tweede waarheid inzake de dingen, na de wiskundige, "zo rein mogelijk" te doorgronden.

Men ziet het: de vier argumenten t.v.v. de ideeënleer weerspiegelen de platonische methode inzake filosofieonderwijs.

Similia similibus.

Het kennend - denkende subject staat afgestemd op de waarheid (wiskundig en ideatief). Dit o.g.v. natuurverwantschap tussen subject en object (kennend denken en waarheid). "Hupo to homoiou to homoion katalambanesthai" (Door middel van het gelijke (subject dat kennend denkt) het gelijke (waarheid) vatten)! Dat heet Platon "kalon zugon", het mooie tweespan.

6. -- *De functies van de idee / aanzijn.*

Hernemen wij de idee ‘kosmos’. Dit is: de totaliteit - verzameling en systeem - van al wat is.-- O. Willmann vat die functies samen in de term ‘bemiddeling’ (= mediatie, d.i. als tussenterm(en) een rol spelen).

a. *De ideeën bemiddelen* tussen b.v. de demiurg (zoals Platon deze opvatte) of - later - God, enerzijds en, anderzijds, de dingen van onze ervaringswereld op deze aarde. Want degene die ideeën in zijn geest heeft (de demiurg of hem nabootsende godheden; God), werkt ze uit in ‘beelden’ (exemplaren) ervan die ze op gebrekkige wijze tegenwoordig stellen en weerspiegelen. Zij spelen een toonbeeldige rol.

b. *De ideeën bemiddelen* tussen de dingen van onze ervaringswereld op deze aarde en onze kennend-denkende geest.-- Zoals de zichtbaarheid der zintuiglijke dingen en ons oog als vermogen om ze te zien, op elkander afgestemd zijn (“edel juk”), zo ook is de ken- en denkbaarheid (intelligibiliteit) der mathematische en ideële gronden of wezenheid van de dingen van onze ervaringswereld op deze aarde “edel juk”.

Opm. -- Dit is in antieke taal wat sedert de scholastiek (en Fr. Brentano) ‘intentionaliteit’ (gerichtheid van onze geest en zintuigen op de wereld(dingen)) heet.

Opm. - O. Willmann, o. c., 440). -- De idee/ aanzijn verschaft de ervaren gegevens hogere werkelijkheidsgraad en het kennend-denken ervan hogere (‘reine’) waarheidsgraad. Door de deelname (gr.: *mêthexis*, lat.: *participatio*) aan de idee/ aanzijn worden de dingen op deze aarde “*ontos onta*”, werkelijk werkelijke dingen, en de begrippen, in onze aardse geest, terzake “*kathara alètheia*”, lat.: *pura veritas*, reine waarheid.

c. *De ideeën bemiddelen* tussen de gegeven werkelijkheid, voor zover via begrippen (die steeds maar begrippen zijn voor zover onze geest op deze aarde al wat is, werkelijk kan vatten) gekend, enerzijds, en, anderzijds ons gedrag,-- onze praxis (hetzij als arbeid hetzij als gewetensvol gedrag).

“*Eidè kai èthè*”, ideeën en gedragsvormen, gaan samen als normerend en genormeerd. Zo ontstaat het goede handelen en neemt het deel aan het éne goede waarin alle ideeën en meteen alle zijn wortelen.

Lichtmetafysiek.-- Op deze aarde; met haar duisternissen, worden de ervaren dingen ‘lichtend’, worden onze geest-en-zintuigen ‘verlicht’, en wordt ons gedrag ‘voorgelicht’ door de ideeën.